ЧЫЛА ЭЛЛАСЕ ПРОЛЕТАРИЙ-ВЛАК, УШНЫЗА!

МАРИЙ КОММУНА

1918 ий 1 октябрь годсек лектеш

КПСС Марий обкомын, МАССР Верховный Советын да Министр-влак Советын органышт

№ 50 (18432) | 1990 ий 28 февраль, вӱргече | Акше 3 ыр

КПСС ЦК-н Партийный строительство да кадровый политика йодыш шотышто комиссийыштыже

КПСС ЦК-н Партийный строительство да кадровый политика йодыш шотышто комиссийже КПСС ЦК-ш пурышо да массовый информацийын средствылаштыже луктын каласыме ойым иктешлымек, «КПСС-ын XXVIII съездышкыже делегат-влакым сайлыме радам» документым ямдылен. Лийшаш замечанийым да ойым шотыш налын, проектым КПСС ЦК-н шушаш Пленумжылан ончышко лукташ палемдалтеш.

ПРОЕКТ

КПСС-ын XXVIII съездышкыже делегат-влакым сайлыме радам

КПСС-ын XXVIII съездышкыже делегат-влакым сайлыме радам партийыште кумда каҥашымашым тарвата. Съездын итогшо эн ончычак делегат-влакын составышт дене пеш чак кылдалтеш манын чын шонен, коммунист-влак тиде йодышлан кугу значенийым пуат. КПСС-ын съездышкыже делегат-влакым сайлымаш союзный республикылаке компартий-влакын съездышкышт, краевой, областной партийный конференцийлашке делегат-влакым сайлыме семынак, альтернативный шотан лийже, элын кӱшыл партийный форумжын составшым формироватлымаште кажне коммунистлан участвоватлаш йӧн лийже манын нуно шке шонымашыштым кумдан луктын каласат.

Партийный организаций, коммунист-влакын, общественностьын шонымашыштым шотыш налын, КПСС-ын XXVIII съездышкыже делегат-влакым сайлыме тыгай радам темлалтеш.

Съезд делегатыш кандидат-влакым первичный парторганизаций-влак ойырат. Шагал еҥан организацийласе коммунист-влак тиде йӧным кустовой погынымашлаште кучылтыт, тыгай погынымашыжым партий райком, горком-влак эртарат. Тидын годым ваш таҥасаш йӧн ыштылтшаш, альтернативность лийшаш, кандидат-влакын политический ден моральный качествыштлан объективный ак пуалтшаш. Тидыже кӱлешан: нуно партийын авторитетан членже, пашазе классын, крестьянствын да интеллигенцийын достойный представительышт лийышт, нуно перестройка процессыште шкеньыштым сай могырым ончыктышо да партийын политикыжым ямдылымаште да илышыш пуртен колтымаште активньын участвоватлен кертше лийшаш улыт.

Кандидат-влаклан партийный политикын да практический пашан тӱҥ йодышышт дене шке позицийым рашемден ончыктышашлан парторганизацийлаште да массовый информацийын средствылаштыже йӧн пуалтшаш. Партийный организаций-влак шке кандидатурыштым моло парторганизацийлаште поддержатлыме шотышто пашам эртарен кертыт да тудым первичный партийный организаций-влаклан ситарен шогаш йӧным ышта, округышто сайлымашын результатшым рашемда.

КПСС-ын XXVIII съездышкыже делегатым сайлыме шотышто тайно йӱклымашлан бюллетеньыш округысо первичный парторганизацийлаште ойырымо чыла кандидатура пурталтеш, а кушто округ-влак икмыняр районым (олам) авалтат гын, тушто районный (городской) партконференций-влакын поддержатлыме кандидатура-влак пурталтыт.

Избирательный округлаште съездыш делегатым сайлыме шотышто тайно йӱклымаш первичный (первичный правам цеховой) партийный организацийлаште эртаралтеш. Тыгай цель дене нуно счетный комиссийым сайлат. Йӱклымаш районный, городской партконференцийлашке делегат-влакым сайлыме семынак тиде организацийыште учетышто шогышо коммунист-влакын спискышт почеш эртаралтеш.

Округысо КПСС член-влак кокла гыч пеле деч утларак ужашыже сайлымаште участвоватлен гын, сайлымаш эртаралтмылан шотлалтеш. Кандидат-влак кокла гыч иктыжат сайлымаште участвоватлыше еҥ-влак кокла гыч пелыж деч утларак йӱкым поген огыл гын, тыгай округлаште икымше турышто эн шуко йӱкым погышо кок кандидатура шотышто йӱклымаш уэш эртаралтеш.

Партийный комитетын пленумжын ыштыме комиссий КПСС-ын XXVIII съездышкыже делегат-влакым сайлымашын итогшо нерген областной, краевой, партийный конференцийлан але союзный республикысе Компартийын съездышылан докладыватла. Округышто сайлымашым лийдымылан шотлымо годым, тыгак баллотироватлалтше кандидат-влак кокла гыч иктыжат уэш йӱклымаш деч варат йӱкым кӱлеш наре поген огыл гын, КПСС-ын съездышкыже делегатым кодшо мандатлан областной, краевой партийный конференций, союзный республикысе Компартийын съездше шкештак сайлат.

Шуко мандатан избирательный округлаште сайлымашым ... избирательный комиссий ыштылтеш.

Коммунист-влакын чотышт КПСС ЦК-н палемдыме представительство норма дене келшен толман але кугурак улман первичный партийный организаций-влаклан съездыш делегат-влакым шкештланак сайлаш права партий обкомын, крайкомын, союзный республикысе Компартий ЦК-н пленумыштын пунчалышт почеш пуалт кертеш. Тыгай годым парторганизаций ик мандатан але шуко мандатан избирательный округым ышта. Сайлыме делегат-влак областной, краевой парторганизаций, союзный республикыласе компартий-влак деч КПСС-ын XXVIII съездышкыже сайлыме делегат-влакын чумыр радамышкышт пурталтыт.

КПСС-ын кызытсе Уставше дене келшышын, партийын съездышкыже делегат-влак областной, краевой партийный конференцийлаште да союзный республикыласе компартий-влакын съездыштышт закрытый (тайный) йӱклымаш дене сайлалтын кертыт. Тыгай радам ойырен налалтеш гын, сайлыме процесс утларак чот демократизироватлыме лийшаш. Тыгай годым сайлымаш первичный парторганизацийлаште ойырымо да районный (городской) партконференций-влакын поддержатлыме кандидат-влак кокла гыч альтернативный негызеш эртаралтеш.

Йӱклымашын результатшым рашемдыме годым, КПСС-ын кызыт кучылталтше Уставыштыже ончыктымо деч ойыртемалтшын, КПСС-ын XXVIII съездышкыже делегатлан тугай кандидатым сайлалтшылан шотлаш келшен толеш, кӧ моло кандидат деч эн шуко йӱкым поген, тидын годымак тудо йӱклымаште участвоватлыше КПСС член, конференций, съезд делегат-влакын пеле утла йӱкыштым погышаш.

КПСС-ын XXVIII съездышкыже делегат-влакым Совет Армийысе, Военно-Морской Флотысо, внутренний да пограничный войскадасе партийный организаций-влак деч сайлыме радамыш вашталтышым пурташ кӱлешлык лектеш. Ондак нуно территориальный парторга...

Звенигозо

Кӧ ончылно?

Красногорскийысе автофургон комбинат тыгаяк Чувашийысе Козловка ден Шумерля комбинат-влак дене кылым куча, нуньн дене таҥгасен пашам ышта.

Нине коллективын представительышт икте-весышт дек мият, пашашт дене палыме лийыт, таҥгасымашым иктешлат. Тиде гана Красногорский поселкыш пошкудо республика гыч уна-влак толыныт. Нуно комбинатысе цех ден участкылаште лийыныт, тушто могай вашталтыш улмым рашемденыт.

Вара, ӱстелтӧрыш шинчын, кум комбинатын ӱмашсе пытартыш кварталыште ыштыме пашаштым иктешленыт, сеҥышым лекшым рашемденыт. Тиде гана Шумерлясе пашазе-влак чолгарак ыштеныт. Кокымшо ден кумшо верыш Красногорский ден Козловка комбинат-влак кодыныт. Ончыч утларакше марий пашазе-влак ойыртемалтыныт ыле.

Сеҥышыш лекше коллективлан кусныло кубокым да дипломым чодыра, кагаз да пушеҥгым обрабатыватлыше промышленность пашаеҥ-влак профсоюз Марий обкомын председательже А. В. Буклаев кучыктен.

Вара погынышо-влак тенийсе ийым кузе тӱҥалме, калыклан сатум лукмо, социально-бытовой проблемылам решатлен толмо да подсобный озанлыклам виҥгдыме нерген мутланеныт.

И. ЕМЕЛЬЯНОВ.

Оршанка

Опытым тунемаш

Районысо творческий педагогический клуб школласе туныктышо, воспитатель, завуч да директор-влакым ушен шога. Клубышто коммунарский методика, школ комплекс, эстетический воспитаний шотышто педагог-влак пайдале опыт дене палыме лийыт.

Тиде кечылаште район гыч туныктышо-влак Чебоксар оласе 51-ше №-ан школыш миен коштыныт. Тушко мияш амалжат лийын: ты школысо педагогический коллектив Чувашийыште эн ончыч школ-комплекс идейым илышыш пурташ тӱҥалын. Кызыт спортивный, музыкальный да общеобразовательный школ-влак ик учебно-производственный комбинатыш ушеныт да ик учреждений семын пырля ыштат.

Оршанка районысо педагог-влаклан комбинатыште йоча-влакын шӱмчон поянлыкыштым шуарыме опыт келшен.

В. ГАЛАЕВ.

Йошкар-Ола

Эше 50 зооинженер

Кок ий гыч Марий государственный университетын пашам викташ тӱҥалмыжлан кол ий темеш. Эртыше жапыште тудо элысе калык озанлыклан атыр шӱдӧ специалистым туныктен луктын.

Ончыгече университетыште эше ик тӱшка самырык ресе ден ӱдыр-влак — чылаже 50 еҥ — кужу жап вучымо дипломым налыныт. Нунын кокла гыч 31 еҥже зооинженерный отделенийым очно, а 19 еҥ заочно тунем пытареныт. У ий деч ончыч шымлу наре еҥ ученый агроном лияш дипломым арален ыле.

Мемнан фотокорреспондентна Иван Речкин вольык озанлыкым виҥгдыме пашаше ушнышаш самырык специалист-влакым — Николай Кугубаевым, Александр Тетеринын, Раис Гасимовым, Ахмед Раевым да нунын йолташиштым — лачак дипломым налмышт деч вара сниматлен. Чыланат весела, йӧлталтше кумылан улыт. Ынде нуно мемнан элнан тӱрлӧ луклашлыже ...

Поро кумыл дене

ВЛКСМ ЦК пелене шуко отраслли «Поволжье» региональный центрын коллективше В. И. Ленин лӱмеш Совет йоча фондын Марий отделенийжылан шке шотан пӧлекым ыштен.

Коллектив ик тоян турвя пӧлекжым пуэн. Марий чодыраште погымо ...

„ПӰРЫМАШЫШТАК, ОЧЫНИ, ТЫГАЙ“

ТЫГЕ ойлат кум ӱдырым да ныл эргым ончен куштышо Галина Константиновна ден Илья Абрамович Тимофеевмыт нерген пошкудышт-влак. Галина Константиновна, шке манмыжла, илышыже мучко вольык озанлыкыште тыршен: ушкалымат лӱштен, презымат ончен. Илья Абрамовичат тиде отрасль дене чак кылдалтын, фермыште орол лан ышта. Валя ӱдырышт Фурманов олаште текстильный техникумым, вара Марий Туреккысе профтехучилищым тунем пытарен гынат, кок ий ончыч илыш корнышко ушкал фермыш конден. Идалык утларак эртымек, Валя почеш вольык озанлыкыш Эльвира ушнен.

— Кызытеш алмаштыше дояркылан ыштем, — мане самырык доярка, вара чурийвылышыже волгалтме гай лие, ешарыш: — вашке Светлана Павловнан группыжым пуат, тудо декретный отпускыш кая.

... щыш тунемаш пураш каен.

— Кӧ пала, ала иктаж-кунам музыкальный училище гыч куржмемлан ӧкынашат логалеш, — кумылжо волымыла лиеш ӱдырын. — Но кызытеш тидын нерген шонымашем уке, вет муро дене, кеч-кӧлан ыштет гынат, илыш мучко таҥ кучаш лиеш. Мый кызытат совхозысо художественный самодеятельностьышто участвоватлем, «Олык марий» ансамбльыште мурем.

Г. С. Ивановын вуйлатыме тиде ансамбльым Сардаял кундемыште веле огыл, моло вереат шокшын вашлийыт. «Олык марийын» эн яндар йӱкан мурызыжо-влак кокла гыч иктыже — Эльвира Тимофеева.

Эльвиралан вольык ончымаште «куштылго» маныла гын, чын огеш лий. Кызытеш тудын опытшат уке, шинчымашыжат шагалрак. Но ӱдырым нелылык ок лӱдыкто, вет тудо кугу еш... те кушкын, пашалан туне...

пайдале ончыл дене...

Тиде кечылаште район гыч тунемше-влак Чебоксар оласе 51-ше №-ан школышко миен коштыныт. Тушко мияш амалжат лийын: ты школысо педагогический коллектив Чувашийыште эн ончыч школ-комплекс идейым илышыш пурташ тӱҥалын. Кызыт спортивный, музыкальный да общеобразовательный школ-влак ик учебно-производственный комбинатыш ушненыт да ик учреждений семын пырля ыштат.

Оршанка районысо педагог-влаклан комбинатыште йоча-влакын шӱмышт чон поянлыкыштым шуарыме опыт келшен.

В. ГАЛАЕВ.

Йошкар-Ола

Сеҥышыш лекше коллективлан куснылшо кубокым да дипломым чодыра, кагаз да пушеҥгым обрабатыватлыше промышленность пашаеҥ-влак профсоюз Марий обкомын председательже А. В. Буклаев кучыктен.

Вара погынышо-влак темыйсе ийым кузе тӱҥалме, калыклан сатум лукмо, социально-бытовой проблемылам решатлен толмо да подсобный озанлыклам вияҥдыме нерген мутланеныт.

П. ЕМЕЛЬЯНОВ.

Эше 50 зооинженер

Кок ий гыч Марий государственный университетын пашам ышташ тӱҥалмыжлан коло ий темеш. Эртыше жапыште тудо элысе калык озанлыклан ятыр шӱдӧ специалистым туныктен луктын.

Ончычсе университетыште эше ик тӱшка самырык рвезе ден ӱдыр-влак — чылаже 50 еҥ — кужу жап вучымо дипломым налыныт. Нунын кокла гыч 31 еҥже зооинженерный отделенийым очно, а 19 еҥ заочно тунем пытареныт. У ий деч ончыч шымлу наре еҥ ученый агроном лияш дипломым арален ыле.

Мемнан фотокорреспондентна Иван Речкин вольык озанлыкым вияҥдыме пашашке ушнышаш самырык специалист-влакым — Николай Кугубаевым, Александр Тетеринным, Раис Гасимовым, Ахмед Рзаевым да нунын йолташыштым — лачак дипломым налмышт деч вара сниматлен. Чыланат весела, йӧлталтше кумылан улыт. Ынде нуно мемнан элнан тӱрлӧ луклашкыже каят да калыклан кочкыш продуктым шукырак пуышаш верч уло вий дене кучедалаш тӱҥалыт.

Самырык специалист-влаклан суапле пашаштышт сеҥымашым тыланена.

А. АВИПОВ.

Поро кумыл дене

ВЛКСМ ЦК пелепсе шуко отраслян «Поволжье» регинальный центрын коллективше В. И. Ленин лӱмеш Совет йоча фондын Марий отделенийжылан шке шотан пӧлекым ыштен.

Коллектив ик тонн турвя пӧчыжым пуэн. Марий чодыраште погымо емыж йоча пӧртлаште да интернат-школлаште илыше икшыве-влаклан колтымо лиеш.

В. ФЕДОРОВ.

Шернур *Параньга*

Кудыжо эн мастар

Республикыштына самодеятельный драматический коллектив-влак экзаменым кучат. Кызыт зоналаште смотр эрта. Сеҥыше-влак пытартышлан шке мастарлыкыштым Йошкар-Олаште ончыкташ тӱҥалыт.

Самодеятельный артист-влакын зональный смотрышт Шернур культура пӧртыштат эртыш. Сценыште чылаже вич коллектив шке усталыкшым ончыктен. Тиде — У Торъял район гыч Тошто Торъял СДК-н, Марий Турек районысо Марий Купта ден Карлыган культура пӧрт-влакын драмкружокышт. Шернур районын чапшым Чылдемыр ден Марисола ял артист-влак араленыт.

Н. ВОЛКОВ.

Шарнымашеш кодшо вашлиймаш

Иза-шольо Афганистан мландыште интернациональный долгым шуктышо воин районышто шагал огыл. Матародо кундем гыч гына апрельысе революцийын сеҥымашыжым аралаш латик рвезе полшен.

Нуно шукерте огыл тунемше да туныктышо-влак дене вашлияш школыш чумыргеныт ыле. Уна-влак Афганистан мланде, неле салтак корно нерген шӱм-чон вургыж каласкаленыт. Тунемше-влакым шочмо элнан ӱшанле ӱдыр-эргыже лияш ӱжыныт.

Вашлиймаште тыге кутырен келшеныт: ончыкыжым школеш воин-интернационалист-влак нерген стендым ышташ, шарнымаш альбомым сӧрасташ. Тунемше-влак пагален толмыштлан уна-влаклан пӧлекым кучыктеныт.

К. ВОЛКОВ.

Кӧ тале

Эрла республикын столицыштыже, кумшо номеран йоча спортивный школышто, руш шашка дене модмо шотышто предприятий, учреждений да учебный заведений-влакын командышт коклаште ончыл верым лекшаш верч турнир тӱҥалеш.

Кажне команда ныл еҥ гыч шога. Коллективын чапшым тӱрлӧ квалификациян шашист-влак араленыт. Таҥгасымаш арня жап, икымше гыч шымше март марте, шуйнаш тӱҥалеш. Турнирыште индеше деч шукырак команда лиеш гын, таҥгасымаш швейцарский система почеш эртаралтеш.

ОЧЫНИ, ТЫГАЙ

ТЫГЕ ойлат кум ӱдырым да ныл эргым ончен куштышо Галина Константиновна ден Илья Абрамович Тимофеевмыт нерген пошкудышт-влак. Галина Константиновна, шке манмыжла, илышыже мучко вольык озанлыкыште тыршен: ушкалымат лӱштен, презымат ончен. Илья Абрамовичат тиде отрасль дене чак кылдалтын, фермыште ороллан ышта. Валя ӱдырышт фермаров олаште технический техникумым, вара Марий Турекысе профтехучилищым тунем пытарен гынат, кок ий ончыч илыш корнышко ушкал фермыш конден. Идалык утларак эртымек, Валя почеш вольык озанлыкыш Эльвира ушнен.

— Кызытеш алмаштыше дояркылан ыштем, — мане самырык доярка, вара чурийвылышыже волгалтме гай лие, ешарыш: — вашке Светлана Павлован группыжым пуат, тудо декретный отпускыш кая.

Вольык озанлык дене илышым кылдаш Эльвиран кумылжо кенета шочын огыл. 1983 ийын кеҥежым тудо пионер лагерьыш каяш кумылаҥын, но путевкым налын кертын огыл. Санденак Эльвира аваж дене фермыш кошташ тӱҥалын, тӱрлӧ сомылым шуктымаште полышкален.

Эльвиран тыршымыжым ужын, ава куаныде кертын огыл, южгунамже тидым-тудым кузе ыштышаш нерген каласкален, туныктен. Вич ий наре ончычсо кеҥеж деч вара Эльвира тунемме жапыштат аважлан полшаш тӱҥалын.

— Индешымше класс деч вара шке вуя ыштен ончышым, — ойжым шуйыш ӱдыр. — Отпускыш кайыше дояркым алмаштышым. Илышыштем первый гана пашадарым нальым. Шӱдӧ коло теҥгем.

— Кандашымше класс деч варасе историетым тый молан шылташ тӧчет? — мутланымашке ушныш изаже, Анатолий.

А лийынже теве кузе. Эльвира изинек мураш, кушташ йӧратыше кушкын. Школышто ик эн уста мурызо лийын. Кандаш классым пытарымекыже, Йошкар-Оласе музыкальный училищыш тунемаш пураш каен.

— Кӧ пала, ала иктажкунам музыкальный училище гыч куржмемлан ӧкынашат логалеш, — кумылжо волымыла лиеш ӱдырын. — Но кызытеш тидын нерген шонымашем уке, вет муро дене, кеч-кӧлан ыштет гынат, илыш мучко таҥ кучаш лиеш. Мый кызытат совхозысо художественный самодеятельностьышто участвоватлем. «Олык марий» ансамбльыште мурем.

Г. С. Ивановын вуйлатыме тиде ансамбльым Сардаял кундемыште веле огыл, моло вереат шокшын вашлийыт. «Олык марийын» эн яндар йӱкан мурызыжо-влак кокла гыч иктыже — Эльвира Тимофеева.

Эльвиралан вольык ончымаште «куштылго» манына гын, чын огеш лий. Кызытеш тудын опытшат уке, шинчымашыжат шагалрак. Но ӱдырым нелылык ок лӱдыктӧ, вет тудо кугу ешыште кушкын, пашалан тунемын. Адакше фермыште опытан-влак шагалын огытыл, полшаш эреак ямде улыт. Теве С. Е. Семенова ден Т. Ф. Алексеева самырык доярка-влаклан кеч-кунамат полыш кидыштым шуялтат.

Эльвира яра жапше годым почеламутымат воза.

— Палыме еҥ-влаклан ончыкташ вожылам, — манеш доярка. — Но чӱчкыдынак возем. Кӧргӧ чон тидым йодеш.

Эльвира тетрадьым луктын пыштыш. «Кумылда уло гын, ончалын кертыда» мане. Утларакше йӧратымаш, пӱртӱсын сылнылыкше нерген серыме.

— Мемнан фермыштына самырык доярка-влак шагалын огытыл: Любовь Никитина, Светлана Павлова, Эльвиран акаже — Валентина Чернова, — мане совхоз директор В. М. Иванов. — Эльвира — ийготшо денат, стажше денат эн самырык. Туге гынат тудым, пашаште ужын, палыдыме еҥже ик эн опытан пашаеҥлан шотлен кертеш.

В. ФЕДОРОВ.

Марий Турек район, «Сардаяльский» совхоз.

СНИМКЫШТЕ: Э. Тимофеева.

А. Щербаковын фотожо.

Почетный лӱмым пуымо

Чодыра озанлыкым вияҥдымаште заслугыжлан да шуко ий тыршен пашам ыштымыжлан Марий АССР-ысе Кокшайский чодыра комбинатын лесничийже Георгий Филиппович **Рыбкинлан** РСФСР Верховный Совет Президиумын 1990 ий 26 февральысе Указше дене **«РСФСР-ын заслуженный лесоводшо»** почетный лӱмым пуымо.

Окружной комиссийыште

114-ше №-ан Заводской национально - территориальный избирательный округ деч РСФСР калык депутатым сайлыме шотышто окружной избирательный комиссийын заседанийже лийын. Тушто депутатыш шке кандидатурыжым Владимир Викторович **Александров** кораҥден.

Пален лийза

1990 ий 28 февральыште «Тендан шонымашда» телефон воктене 18 гыч 20 шагат марте Йошкар-Ола горисполком председательын заместительже Анатолий Николаевич Иванов лиеш да йодышлан вашешташ тӱҥалеш. Тудо здравоохранений, калык образований да культура йодышым куриороватла. Телефон 5-32-05.

...ком, горком-влак эртарат. Тидын годым ваш таҥгасаш йӧн ышталтшаш, альтернативность лийшаш, кандидат-влакын политический ден моральный качествыштлан объективный ак пуалтшаш. Тидыже кӱлешан: нуно партийын авторитетан членже, пашазе классын, крестьянствын да интеллигенцийын достойный представительышт лийышт, нуно перестройка процессыште шкенжыштым сай могырым ончыктышо да партийын политикыжым ямдылымаште да илышыш пуртен шукташ активнын участвоватлен кертше лийшаш улыт.

Кандидат-влаклан партийный политикын да практический пашан тӱҥ йодышышт дене шке позицийым рашемден ончыктышашлан парторганизацийлаште да массовый информацийын средствылаштыже йӧн пуалтшаш. Партийный организаций-влак шке кандидатурыштым моло парторганизацийлаште поддержатлыме шотышто пашам эртарен кертыт.

Ойырымо кандидатура-влакым районный, городской партконференцийлаште делегат-влакым сайлыме радам шот дене каҥгашен кертыт. Тидын годым районышто але олаште КПСС член-влакын чылаже мынярын улмышт, альтернативный ойым пуэн кертме йӧн шотыш налалтыт. Тиде але вес кандидатым мыняр кумдан да активнын поддержатлымаш шотыш налалтеш. Погынымашлаште да конференцийлаште кандидатура-влакым ойырымо шотышто пунчал участник-влакын шонымышт почеш открыто але тайно йӱклымаш дене лукталтеш. Ойырымо кандидат-влакын спискышт публиковатлалтеш.

КПСС-ын XXVIII съездышкыже делегат-влакым сайлыме радамым областной, краевой, партийный организаций, союзный республикыласе компартий-влакын пленумышт, парторганизацийласе обстановка, нунын пашам ыштыме условий дене келшышын да коммунист-влакын шонымашыштым шотыш налын, рашемдат. Тидын годым ик мандатан да шуко мандатан партийный избирательный округла деч делегат-влакым викак сайлаш лиеш.

Ик мандатан избирательный округ деч сайлымаш. Тыгай годым Пленум КПСС-ын XXVIII съездышкыже делегат-влакым сайлымашым эртарыме шотышто комиссийым сайла. Первичный партийный организаций, партий райком, горком-влакын ойышт почеш, партийный структурым да КПСС ЦК-н пеҥгыдемдыме представительство нормым шотыш налын, комиссий партийный избирательный округ-влакым ышта. Округ-влак икмыняр районный (городской) партийный организацийым авалтен кертыт. Округлаште окружной избирательный комиссий-влак ышталтыт.

Окружной избирательный комиссий первичный парторганизацийлаште сайлымашым эртарымым контрольышто куча, съезд делегатыш кандидат-влак дене коммунист-влаклан палыме лийшышт условийым ышта, округышто избирательный бюллетеньын текстшым пеҥгыдемда, бюллетеньым ям...

...лымаш эртаралтмылан шотлалтеш. Кандидат-влак кокла гыч иктыжат сайлымаште участвоватлыше еҥ-влак кокла гыч пелыж деч утларак йӱкым поген огыл гын, тыгай округлаште икымше турышто эн шуко йӱкым погышо кок кандидатура шотышто йӱклымаш уэш эрталтеш.

Партийный комитетын пленумжын ыштыме комиссий КПСС-ын XXVIII съездышкыже делегат-влакым сайлымашын итогшо нерген областной, краевой, партийный конференцийлан але союзный республикысе Компартийын съездшылан докладыватла. Округышто сайлымашым лийдымылан шотлымо годым, тыгак баллотироватлалтше кандидат-влак кокла гыч иктыжат уэш йӱклымаш деч варат йӱкым кӱлеш наре поген огыл гын, КПСС-ын съездышкыже делегатым кодшо мандатлан областной, краевой партийный конференций, союзный республикысе Компартийын съездше шкештак сайлат.

Шуко мандатан избирательный округлаште сайлымаш. Тыгай годым пленум районный, городской партконференций-влакын поддержатлыме чыла кандидатурым ончен лектеш да областьысе, крайысе, республикысе чыла партийный организацийлан КПСС-ын XXVIII съездышкыже делегатыш кандидат-влакын единый спискыштым пеҥгыдемда. Пленум КПСС-ын XXVIII съездышкыже делегат-влакым сайлымашым эртарыме шотышто областной, краевой, республиканский комиссийым ышта.

Кандидат-влакын спискышт печатьыште публиковатлалтеш, тушто нунын кокла гыч кажныжын кӱчык биографический данныйже ончыкталтеш. Тиде списке негызеш комиссий тайно йӱклышашлан бюллетеньым пеҥгыдемда, кӱлеш наре бюллетеньым ямдыла да нуным партий райкомлашке, горкомлашке колта, нуныжо первичный партийный организацийлаште йӱклымашым организоватлат. Тидлан партий райком, горком-влак счетный комиссийым ыштат. Счетный комиссийым тыгак первичный (цеховой) партийный организацийлаштак сайлат.

Партийный комитетын пленумжын ыштыме комиссий йӱклымашын результатшым областной, краевой партийный конференцийлан, союзный республикысе Компартийын съездшылан докладыватла. Йӱклымаште областной (краевой) партийный организацийын, союзный республикысе Компартийын составшын пелыж деч утларак ужашыже участвоватлен гын, сайлымаш эрталтмылан шотлалтеш. Сайлымаш лийын огыл але яра мандат-влак кодыт гын, делегат-влакым сайлымаш областной, краевой партийный конференцийлаштак, союзный республикысе Компартийын съездыштыжак эртаралтеш.

Шуко мандатан избирательный округ-влак районный (городской) парторганизаций-влакын группышт шот дене ышталт кертыт. Тыгай годым нунын кокла гыч кажныштыже окружной из...

...чот демократизироватлыме лийшаш. Тыгай годым сайлымаш первичный парторганизацийлаште ойырымо да районный (городской) партконференций-влакын поддержатлыме кандидат-влак кокла гыч альтернативный негызеш эртаралтеш.

Йӱклымашын результатшым рашемдыме годым, КПСС-ын кызыт кучылталтше Уставыштыже ончыктымо деч ойыртемалтын, КПСС-ын XXVIII съездышкыже делегатлан тугай кандидатым сайлалтшылан шотлаш кӱлеш, кудо кандидат деч эн шуко йӱкым поген. Тидын годымак тудо йӱклымаште участвоватлыше КПСС член, конференций, съезд делегат-влакын пеле утла йӱкыштым погышаш.

КПСС-ын XXVIII съездышкыже делегат-влакым Совет Армийысе, Военно-Морской Флотысо, внутренний да пограничный войскаласе партийный организаций-влак деч сайлыме радамыш ваштылтышым пурташ кӱлешлык лектеш. Ондак нуно территориальный парторганизаций-влакын делегатышт дене пырля сайлалтыныт. Тиде гана нуным военный округлаште, флотлаште, объединенийлаште, Вооруженный Вийын видлаштыже, внутренний войскан управленийлаштыже да пограничный войскан округлаштыже партийный конференцийлаштак сайлаш палемдалтеш. Совет Армийын, Военно-Морской Флотын граница деч ӧрдыжтӧ улшо частьлаштышт партийный организацийлаште шогышо коммунист-влак нерген ойлаш гын, нуно ончычсо семынак съездыш делегат-влакым войсковой соединений-влакын партийный конференцийыштышт сайлат. Тидын годым военнослужащий коммунист-влак территориальный конференций-влакын, союзный республикыласе компартий-влакын съездыштын пашаштышт але марте кучылталтше практика дене келшышын участвоватлаш тӱҥалыт, нуно партийный органлашке сайлен да сайлалтын кертыт, но КПСС-ын съездышкыже делегат-влакым территориальный парторганизаций-влак деч сайлымаште участвоватлаш огыт тӱҥал.

Граница вес велне пашам ыштыше совет учреждений-ласе партийный организаций-влаклан съездыш делегат-влакым сайлаш йӧным Москва олаште эртараш лийме партийный конференцийлаште пуаш келшен толеш.

Комиссийын шонымыж почеш, КПСС-ын XXVIII съездышкыже делегат-влакым сайлыме шотышто темлыме радам моло партийный съезд ден конференцийлашке делегат-влакым сайлыме годымат кучылталт кертеш ыле.

Тыгак тидым палемдаш кӱлеш ыле: областной, краевой партконференций-влак, союзный республикыласе компартий-влакын съездышт партийын рӱдӧ органже-влакын составышкышт кандидатура-влак шотышто партийный организаций-влакын шонымашыштым шотыш налын ямдылыме ойым КПСС-ын XXVIII съездше лӱмеш колтат.

КПСС ЦК-Н ПАРТИЙНЫЙ СТРОИТЕЛЬСТВО ДА КАДРОВЫЙ ПОЛИТИКА ЙОДЫШ ШОТЫШТО КОМИССИЙЖЕ.

1990 ий 4 март — сайлыме кече

МАРИЙ АССР ВЕРХОВНЫЙ СОВЕТЫШ КӦМ САЙЛЕНА

Юрино районышто

Тиде район моло дене тангастарымаште пешыжак изи огыл. Но эн шагал енг ила. Кум избирательный округым ыштыме, лу кандидатым регистрироватлыме. Нуным коклаште — КПСС-ын шым членже, КПСС членыш ик кандидат, кок беспартийный, ик партийный, ик совет пашаенг, кок инженерно-технический пашаенг, лесничий, совхоз директор, пашазе. Чылан руш улыт.

148-ше №-ан Юрино округ:

Александр Павлович Малышев. 1947 ийыште Горьковский область, Воскресенский районысо Серово ялыште кресаньык ешеш шочын. Лесотехнический техникумым тунемын пытарымекыже, Козиково чодыра комбинатыште мастерлан ышташ тӱҥалын. 1971 ийыште совет пашашке куснa. Козиково сельсовет исполком председательлан сайлат. Тиде ӱшаным ныл ий шукта. Вара МВД системышке инженерно-технический пашаенглан налыныт. 1987 ий гыч — уэш партийный да совет пашаште. Партий райкомын инструкторжо, калык контроль комитетын председательже лийын. Тиде ийыштак калык депутат-влак Юрино райсовет исполком председательлан сайлат.

— Программыштем тӱҥжӧ, — ойлыш мыланна кандидат, — Совет-влаклан тичмаш властьым пуымашке шуаш. Тиде але вес кундемым чыла могырымат виянгдыме шотышто Совет-влакын ответственностьыштым чотак нӧлталаш кӱлеш.

Райисполком председательым кандидат семын теве мо тургыжландара: республикыште район моло деч почеш кодеш, поснак соци-альный базым виянгдымаште. Садлан Юрино кундемым моло район семынак иктӧр виянгдышаш верч шога.

Валяльно-войлочный комбинат — тошто предприятий. Ынде у вереш негызым пыштат. Кандидат писынрак чоҥен шуктымо нерген шонкала. Райцентрыште рӱдӧ больницылан у зданий, культура пӧрт кӱлыт, эрыктыше сооруженийын куатше изи. А илыме верым ончалаш гын? Йӧнан пачерлан черет ий еда кугемеш. Тидын годымак поселкышто пачерым пеш шагал чоҥат — йӧнышт уке.

Юл эҥерым пӱялымылан кӧра вӱд йымак кайыше чапле олыклам. пасулам пӧртылтышаш верч пашам ворандарен колташ кӱлеш. Чебоксар ГЭС-ын водохранилищыжым умбакыже темыме вашташ шога. Ӱдырамаш-влакын условийыштым саемдыме нерген шонкала. Шке долгышлан Юрино замокым, Михайло-Архангельский черкым реставрироватлымым шотла. Преступность вашташ утларак кучедылаш кӱлмӧ йодыш ...

бинатыш толеш. Тыште инженерлан, тӱҥ инженерлан ыштен, кызыт — комбинатысе тӱҥ механик отделын инженерже.

— Депутатын мандатшым налам гын, мый эн тӱҥ пашамлан социальный йодышым решатлымым шотлем, — ойла кандидат. — Тидлан кундемнам виянгдыме программым ямдылаш кӱлеш. А тиде программыжым илышыш пурташ гын, районнам моло район кӱкшытыш нӧлталаш лиеш ыле.

Социально виянгме программын негызшылан, кандидатын ойжо почеш, вӱтла гоч чоҥышаш кӱварым, культурно-спортивный комплексым, быт да илыме пӧрт, торговля предприятий-влакым да молымат шотлыман.

Юрино поселкын историйже поян, тыште шергакан ятыр архитектурный зданий уло. Нуным писынрак уэмдаш кӱлмым кандидат шуйкалаш лийдыме паша семын онча. Шереметевмытын усадьбыштым реставрироватлыме йодышым утларак профессионально решатлаш да тиде памятникым сай оза кидыш пуаш кӱлешлан шотла.

Поселкысо калык озанлыкын традицийыш савырныше отраслыже-влакым виянгдыман, кызытсе жаплан келшыше цехан, экологически яндар технологиян валяльно-войлочный комбинатым чоҥыман. Чыла нине задачым лишыл ийлаштак шуктыман. Тидын деч посна самырык-влак поселкышто илаш огыт код, да пашам ышташ нигӧлан лиеш.

Перестройка нерген кандидат келгын шонкала. «Чыла власть — Советлан!» ӱжмаш лозунг семын илышыш письырак пуртaлтшаш. Правовой государствым ыштыме негызеш ен-влакын социально аралалтме йодышым решатлыман.

Партийный, совет, комсомол, профсоюз аппарат да моло вуйлатыше пашаенг-влаклан пашадарым кенета чот кугемдымым критически акла.

Михаил Николаевич Сухов. 1938 ийыште Юрино поселкышто шочын. Высший образованийым Поволжский лесотехнический институтышто налын. Кировский областьысе Верхне-Вятский сплавной конторын Чепецкий рейдыштыже техноруклан ыштен. 1965 ийыште Юрино леспромхозысо отдел начальникын замести...

крупшин. 1940 ийыште Юрино районысо Горный Шумец ялыште шочын. Латкум ияшак ача-ава деч посна кодын. Починок ялысе шымияш школым тунем пытарен. Мариинский Посадысе лесотехнический техникумышто шинчымашым погген. Паша биографийже 1959 ийыште Карельский АССР-ысе леспромхозышто бригадын разметчикше гыч тӱҥалын. Васильсурский чодыра пунктышто диспетчер, Ветлужский лесничествыште лесничийын полышкалышыже. Юрино чодыра комбинатыште инженер лийын. 1972 ий гыч — партийный пашаште. Райсовет исполкомын председательжылан ыштен. 1987 ий гыч — партий райкомын икымше секретарьже.

Чумыр районлан мутым кучышо еҥым шуко йодыш тургыжландара. Кундемым виянгдыме шотышто моло район кӱкшытыш шуктымо йодышым эн тӱҥлан шотла. Чоҥымо кугытым ешараш, строительный организацийым почаш, предприятий-влакын куатыштым тичмашын кучылташ кӱлешлан шотла. А кочкыш продуктым ситарыме программым решатлымаште ик тӱҥ корным совхоз-влакын базыштым пеҥгыдемдымаште, соцкультбыт да илыме объект-влакым чоҥымаште, самырык-влаклан илашыш келшыше условийым ыштымаште, шыл ден шӧрым утларак ыштен налмаште ужеш.

Яллаште перерабатывательше цех-влакым чоҥаш гын, еҥ-влаклан паша верат шукырак лиеш ыле. Ты шотышто кандидат озанлык-влаклан полшаш сӧра. Ялысе калыкым медицинский, торговый, быт обслуживаний дене начарын авалтыме, азапланаш амалым луктеш. Районышто нӧлтымӧ корнын кужытшо улыжат шымлу километрыш погына, ял-влак огыт тӱзаталт.

Перестройкылан да тудын сеҥен кертмыжлан чот ӱшана, властьым Советын кидышкыже пуымо позицийыште шога. Кеч-могай органынат пашаже демократий да гласность принцип негызеш чоҥалтшаш. Ӱшана: вуйлатымаште командно-административный йӧн топтемын. Шкем кучен, ӱшандарен моштымым, просталыкым, вес еҥым умылымым акла.

Владимир Дмитриевич Немцев. 1947 ийыште Юрино районысо Черноярие ялыште шочын. Шымияш школым тунемын лекмекыже, Козьмодемьянскысе ял озанлык техникумыш пурен. 1968 ийыште Н. Э. Бауман лӱмеш Казанский ветеринарный институтым пытарен. Марий Турек ветстанцийыште врач-эпизоотолог...

рым пужен ончаш темла. Тидын годым изи ялымат тӱзаташ кугу верым ойырыман. Тушто фермым, цехым, фабрика-влакын филиалыштым чоҥыман.

Аппаратчик-влаклан чыла привилегийым пытарыме нерген шонкала: привилегий дене ветеран, сарын участникше да йоча-влак гына пайдаланышаш улыт.

Кӱлешан паша, программыштыже ойлалтеш, чодыра материалым шот деч посна кучылтмым чарыше законым лукташ. Вет кызытсе технологий годым сай чодыра отходыш але пулан кая.

Василий Николаевич Глунцов. 1940 ийыште Юрино районысо Козловец ялыште шочын. Марьино школышто тунемын, строитель да шофер правам налын. «Юринский» совхозышто шоферлан ыштен, диспетчер лийын. «Горномарийский», «Волжский» совхозлаште тыршен, Йошкар-Ола совхоз-техникумым заочно тунемын пытарен. Килемар районысо «Броневик» совхозышто директорлан ыштен, Килемар сельхозтехникын тӱҥ инженерже лийын. 1976 ийыште Юрино районыш пӧртылын, агрохимслужбышто пашам ыштен. 1986 ий гыч — «Ветлужский» совхоз директор.

Кочкыш продуктым ситарыме программа — Советласе калык депутат-влакын пашашт, шона кандидат. Тыште кок корно уло. Икымше — совхоз-влак продукцийым шукырак ыштен налшаш улыт. Тидланже вӱта-влакым ешараш кӱлеш. Кокымшо корно — шке озанлыклаште вольыкым утларак ашнаш.

Озанлык кундемыште шукияш шудылык кугу верым айла. Ты кумдык гыч кургым тӱрыс поген налаш манын, калыклан шеледен пуаш сӧра. Тыге шудо арам огеш лий да еҥ-влакат вольыкыштлан чоштыра кормам ситышын шапашлат.

Пӱртӱсым тазандышаш верч шога. Ты шотышто тӱҥалтыш ошкылым ыштыме. озанлыкысе пасулашке ӱлнгдышым, ядохимикатым самолет гыч шавымым шукертак чарненыт.

Светлана Павловна Виноградова. 1966 ийыште Юрино районысо Ленинский поселкышто шочын. ПТУ-што радиоаппаратурын монтажницыже профессийым налын, тыгодымак полупроводник прибор заводышто пашам ыштен. 1984 ийыште заводын Марьино участкышкыже куснен. Тиде участке В. И. Ленин лӱмеш заводлан пуалтын. Тыште 1986 ий годсек выпрямительым погышылан ышта. КПСС членыш кандидат. ВЛКСМ ЦК-н «За отличие в труде» знакше дене палемдалтын.

Кандидатын программыжым шергал лекмеке, коеш: Советлан тичмаш властьым пуышашлан тудым окса дене пеҥгыдемдыман. «Молодежь — 2000» программым лукшаш верч тыршаш сӧра. Тидыже самырык-влаклан илыме верым, пашам ситарыме проблемым решатлаш полша ыле. Социальный иктӧрлык принципым эскерышаш верч шога. В. И. Ленин лӱмеш заводым калык кучылтмо сатум лукташ келыштарыме нерген шонкала.

Тиде кандидатын изи...

ЙӦРАТЫМЕ ЭЛЫШТЫНА

ОДЕССА. «Прессмаш» производственный объединенийыште ик гана веле кучылтман шприцым ыштен лукшашлан первый икмыняр автоматым ямдылен шуктымо. Тудым предприятийысе конструктор-влак Вильнюс да Рига олаласе специалист-влакын полшымышт дене ямдыленыт. Тыгай машина дене талукышто 12 миллион наре шприцым ышташ лиеш.

◆

ЛИЕПАЯ (Латвийский ССР). Верысе общестроительный трест шкенжын ветеранже-влаклан пенсийыш кумло теҥгем ешарен тӱлаш тӱҥалме нерген пунчалым луктын. Тыгай ешартышым предприятийыште лу да утларак ий тыршыше еҥ-влак налыт. Тылеч изирак паша стажан пенсионер-влак ий еда шӱдӧ теҥгем налыт. Социальный йодыш-влакым решатлышыжла, трест ончыч пашам ыштыше-влак нерген веле огыл, кызытсе пашаеҥ-влак нергенат шона. Ынде нуно чылан 24 паша кече деч шагал огыл кужытан отпускым налын кертыт.

◆

ХАТАНГА (Красноярский край). «Новорыбинский» совхозын сонарзыже, колызыжо да оленеводшо-влак ынде шке йочашт верч тургыжланыде мӱндыр паша верышкышт каен кертыт. Йоча-влаклан Таймырысе игече ойыртемым шотыш налын ямдылыме типовой проект почеш йоча комбинатым ыштен шуктымо. Тушто ньога-влаклан чыла условий уло.

◆

ФРУНЗЕ. Киргизский ССР Министр-влак Совет республикысе Минздравын нылымше тӱҥ управленийжым пытарыме нерген пунчалым луктын. Ончычсо спецбольницын у корпуслаштыже ӱдырамашым да йочам аралыме центр, 2 №-ан больница верланат. Республикыште первый гана тушто йоча гастроэнтерологий дене специалист-влак приемым эртараш, вещества алмаштaлт шогымын пужлымыж дене кылдалтше черым эмлаш тӱҥалыт. Медик да ончыкылык пациент-влаклан больницын зданийжым веле огыл, вес элла гыч кондымо оборудованийымат тӱрыснек пуат. Кочкышлан да медикаментлан роскот норма ончычсак кодеш.

◆

РЯЗАНЬ. Олаште экологический калык университет почылтын. Тудым пӱртӱс аралыме шотышто областной комитет, Пӱртӱс аралыме шотышто всероссийский обществын областной советше, «Знание» обществын правленийже почыныт. Экологический шинчымашым пойдарыме, эн ончычак йырым-йырысе средам аралыме проблемым решатлыше специалист-влакын шинчымашыштым пойдарыме программым ямдылыме не объектым у озалан пуымо. «Псковпищепром» объединенийын пашаенже-влак але марте яра шогышо цехлаште крекерым, кукшо эр кочкышым, шоколад да шӧран конфетым лукмо линий-влакым верандат. У кондитерский фабрика талукышто коло тӱжем тонн тамле продукцийым пуаш тӱҥалеш. Пытартыш ийлаште областьыште облисполкомын полшымыж дене ондак яра шогышо ятыр объектыште зефирым, пряникым, печеньым, лавашым лукмо производствым организоватлыме.

◆

ГОРЬКИЙ. Тиде оласе строитель-влак кандаш пачашан у зданийыштым областной стоматологический центрым почаш пуэныт. Ондакше тиде пӧртыштӧ «Горькийстрой» территориальный строительный объединенийын инженерно-административный корпусшым верандаш ямдылалтыныт. Но калыклан стоматологический полышым пуымаште положений пеш чот нелеммым шотыш налын, нуно у пӧртыштым калыкын тазалыкшым аралыше пашаеҥ-влаклан пуаш лийыныт. Пӱй эмлыме центрыште тыгак медицинский институтын тыгаяк профилян факультетше верлана.

(ТАСС).

КАЛУГА. Оласе уремлаште «Калужское отд. фонда милосердия и здоровья» манын возыман мотор автобус кудалышташ тӱҥалын. Тудын озаже — инвалид да шоҥгыеҥ-влак илыме Калужский территориальный центр. Тиде автобус дене чолак ден шоҥгыеҥ-влак экскурсий дене Москвашке, Ясный Полянышке, кинотеатрлашке коштыт. Вет шукынжо коляскыште веле шинчат, але марте нунылан шуко ий дене пӧлемыште шинчаш логалын.

Калужский авторемонтный заводын пашаенже-влак коляскыште шинчыше инвалид-влакым шупшыкташ автобусым окса деч поснак келыштареныт. Автобусын ик омсаже гидравликын полшымыж дене йӧнан трапыш савырна, тудын дене инвалид-влак салоныш коляскыштге куштылгын пурат да коляскыштым лӱмын ямдылыме йӧнештарымаш дене пеҥгыдемден шогалтат. Автобусышто ужатен коштшо медицина пашаеҥ-влакланат вер уло, грузым опташат верым келыштарыме.

ТАСС-ын фотожо.

ЧЕСНАМ ПОЙДАРАШ ПОЛША

Республикысе кажне озанлык колым ашнен кертеш, тидлан йӧн уло

«ТОЛМАНЬ» совхоз калыклан ий еда чапле кочкыш продуктым — колым колтен шога. Ӱмашсе лектыш могайрак? Тыгай йодышым пуышна колым ончен куштышо бригадым вуйлатыше В. А. Веденькинлан.

— Ӱмаште план почеш 180 тонн колым кучышаш да калыклан ужалышаш улына ыле, — каласыш Валерий Артемьевич. — Сӧрымым эртен кайыме, кум шӱдӧ чоло тонным кучымо. Ашнышаш колым кушташ поснак тыршыме. Пытартыш жапыште ты сомыл утларак воранен. План почеш кол игым нылле тонным кучаш палемдыме ыле, а кучымо лу тоннлан утларак. Ашнышаш колым тӱҥ шотышто шкаланна кученна. Утыжым республикысе колхоз ден совхоз-влакын йодмышт почеш колтымо. Кировский область гычат налаш толыныт ыле. Октябрь тылзыште кум шӱдӧ тӱжем утла кол игым колтенна. А молыжым шошым ужалаш тӱҥалына. Кодшо шошым витле тӱжем теҥгеаш икияш карпым ужалыме. Эше каласынем: шошымсо кол утларак сайын аралалтеш.

Совхозышто кол игым кум пӱяште куштат. Ӱмаште строитель-влак эше кок пӱям пашашке колтеныт. Тидыже кугу полышым пуаш тӱҥалшаш, республикысе колхоз ден совхоз-влаклан кол игым утларак ончен кушташ йӧным ыштышаш.

Кызыт колым кум шӱдӧ утла гектарыште ончен куштат. Пӱя-влакым икмыняр ужашлан шелме. Нагульный, нерестовый, питомный да моло пӱя-влак улыт.

— Ӱмаште озанлыкна пашам сайынрак ыштен, — куанжым ок шылте Валерий Артемьевич. — Тидым мо дене умылтараш лиеш? Ме аренда йӧныш кусненна. Шошым кум звеном ыштыме ыле. Икымше звено тыгыде колым куштен, моло кокытшо — ужалышаш колым. Звеном ончыл пашазе-влак вуйлатат, нуным коллективлаште шкеак сайленыт. Икымше звенон вуйлатышыже — Николай Алексеевич Кузьминых. Ты коллективын тыршымыжым поснак палемдынем. Кок звеножым Иван Васильевич Шабалин да Василий Аркадьевич Савинцев вуйлатат.

Продукций лектыш кушмо дене пырляк качество саем толеш. Ончыч телылан ашнаш латкок-латныл грамм нелытан кол игым кодат ыле гын, кызыт коло-коло кок граммыш шуэш. Кевытлашке, общественный питаний предприятийлашке колтымо продукцийнат сай. Кокияш карпым 320-350 грамм нелытаным кучымо, а кумияшым — 800 грамманым. Тидыже мемнан зонышто сай лектышлан шотлалтеш.

Экономика могырымат вашталтыш шинчалан коеш. Ончылий совхоз 142 тӱжем теҥге парышым налын гын, ӱмаште 170 тӱжем теҥгешке шуын.

Республикысе озанлыклаште пытартыш лу ий жапыште ятыр плотинам ыштыме. Кажне гаяк колхозын але совхозын плотинаже уло. Тушто колым ашнаш лиеш, озанлык-влаклан ешартыш пайдам пуа ыле. Ты шотышто В. А. Веденькинын шонымашыже тыгай:

— Колым ончен кушташ келыштарыме озанлык республикыштына икте веле. Чуваш республикыште, мутлан, кок озанлык колым ашна. Мый гын тыге темлем ыле: ашныза колым. А верысе калык, пӱя серыш лектын, эҥыр дене шинчылтын, яра жапшым оҥгайын, чопжылан келшышын эртарен кертеш. А ме кертмына семын кол игым колтен шогаш тӱҥалына. Кызыт марте мемнан деке пурышо йодмашым шукташак тыршенна.

Республикысе южо озанлыкыште тӱҥалтышым ыштеныт. Оршанка районышто колым ончен куштышо кооперативым почыныт. Морко районысо «Моркинский» совхозыштат у пашалан пижыныт.

В. ГРИГОРЬЕВ.

У Торъял район.

зым пыштат. Кандидат пи-сынрак чоҥген шуктымо нерген шонкала. Райцентрыште рӱдӧ больницылан у зданий, культура пӧрт кӱлыт, эрыктыше сооруженийын куатше нэи. А илыме верым ончалаш гын? Йӧнан пачерлан черет ий еда кугемеш. Тидын годымак поселкышто пачерым пеш шагал чоҥат — пошыт уке.

Юл эҥерым пуллымылан кӧра вӱд йымак кайыше чапле олыклам, пасулам пӧртылтышаш верч пашам ворандарен колташ кӱлеш. Чебоксар ГЭС-ын водохранилищыжым умбакыже темыме ваштарешы шога. Ӱдырамаш-влакын условийыштым саемдыме нерген шонкала. Шке долгшылан Юрино замокым, Михайло-Архангельский черкым реставрироватлымым шотла. Преступность ваштареш утларак кучедалаш кӱлмӧ йодыш азапландара.

Юрий Нафананлович Сухов. 1955 ийыште Юрино поселкышто шочын, кыдалаш образованийым налын, Марий политехнический институтышто тунемын, Ивановский областьысе Тайковский чодыра комбинатыште механиклан ыштен. 1980 ий ноябрь гыч Юрино чодыра комбинатын пунктыштыжо бригадир-механик, старший механик лийын. Кызыт мехлесхозын арендный подряд почеш ыштыше транспортный цехшым вуйлата. Предприятийысе пашаче коллектив советын председательжылан сайлалтын.

Кандидат программыжым вич ужашлан шелын. Икымше — Советлан властьым пӧртылташ, тудын кундемыште верланыше предприятийла деч налме средствавже ситышын лийшаш. Тиде средствам шке задачыжевлакым решатлаш кучылташ. Советыште калыкын чыла лончыжо—кӱшыл вуйлатыше гыч тыглай пашазе марте—лийшаш.

Кокымшо—айдемым производство средство деке утларак шӱмандаш, йомдарыма да озадымылык ваштареш чот кучедалаш, кажне еклан кӱкшӧ лектыш дене тыршаш условийым ыштыман.

Кумшо — эҥер-влакым амыртымаште титакан-влак деч пентыдын йодаш, вӱд йымак логалше чодырам эрыкташ кӱлеш.

Нылымше ужашым кандидат социальный йодышлан ойырен.

Визымше — Вӱтла гоч кӱвар укелык Юрино вел калыкым шукертсек тургыжландара. Тидлан кӧра республикынан столицыж дене транспорт кыл пеш лушкыдо.

Вера Михайловна Дергунова. 1945 ийыште Мордовский АССР, Дубенский районысо Петровка селаште колхозник-влакын ешешыште шочын. Кыдалаш школым тунемын пытарымеке, ик ий заводышто тыршен, Костромской технологический институтысо механический факультетыш тунемаш пурен. Высший образованийым налмекыже, пелашыж дене пырля пашам ышташ Юрино валяльно-войлочный ком-

выштан ...

Перестройка нерген кандидат келгын шонкала. «Чыла власть — Советлан!» ӱжмаш лозунг семын илышыш писынрак пурталтшаш. Правовой государствым ыштыме негызеш еҥ-влакын социально аралалтме йодышым решатлыман.

Партийный, совет, комсомол, профсоюз аппарат да моло вуйлатыше пашаеҥвлаклан пашадарым кенета чот кугемдымым критически акла.

Михаил Николаевич Сухов. 1938 ийыште Юрино поселкышто шочын. Высший образованийым Поволжский лесотехнический институтышто налын. Кировский областьысе Верхне-Вятский сплавной конторын Чепецкий рейдыштыже техноруклан ыштен. 1965 ийыште Юрино леспромхозысо отдел начальникын заместительжылан кусарат, куд ий гыч Васильсурский спецлеспромхозыш тӱҥ инженерлан налыт. КПСС Юрино райкомын секретарьжылан, райисполком председательлан, партий райкомын икымше секретарьжылан ыштен. 1987 ийыште республикысе топливный промышленность министр должностьыш кусарыме. Министерствым «Марийлеспром» объединенийыш савырымылан кӧра тудын генеральный директоржылан сайлыме.

— Мыйын шонымаште, — ойла кандидат, — эн кӱлешан да неле проблема — калыклан кочкыш продуктым да кумдан кучылтмо сатум, илыме верым ситарыме йодыш. Шке долгемлан «Илыме вер-2000» программым шуктымашке, совхоз-влакын ыштен налме шыл, шӧр кугымылу процентшым районысо калыклан ужалыме шотышто йодышым решатлымашке кыртменак пижаш кӱлмым шотлем.

Объединенийын генеральный директоржо должностьышто «Тыршымаш» программым илышыш пуртымашке, районысо калыклан да предприятий-влаклан топливым ситарымашке чулымлыкым ончыкташ йӧным пуа.

Округысо моло кандидат семынак, М. Н. Суховымат поселкышто пӱсын шогышо йодыш-влак тургыжландарат. Вет тыште шотан водопровод, эрыктыше сооружений уке, квартальный котельныйын куатше изи.

Пале, республикыштына чодыра поянлык ий еда иземын толеш. Тидлан кӧра тудым комплексно кучылтмашке шуаш экономический, технический решенийым кычалаш кӱлеш. Чыла тидыже чодырам ӱэмдаш, поселкылам йол ӱмбак шогалташ полша ыле. Пӱртӱсым аралыме шотышто кужу жаплан палемдыме программым шуктымашке чулымлык дене ойыртемалташ палемда. Шке озанлыкыште вольнаым утларак ашнышаш, еҥ-влаклан мландым ойырышаш верч кумылан.

149-ше №-ан Быковка округ:

Евгений Тимофеевич Мо-

Перестройкылан да тудын сеҥен кертмыжлан чот ӱшана, властьым Советын кидышкыже пуымо позицийыште шога. Кеч-могай органынат пашаже демократий да гласность принцип негызеш чоҥалтшаш. Ӱшана: вуйлатымаште командно-административный йӧн тоштемын. Шкем кучен, ӱшандарен моштымым, просталыкым, вес еҥым умылымым акла.

Владимир Дмитриевич Немцев. 1947 ийыште Юрино районысо Черноярие ялыште шочын. Шымияш школым тунемын лекмекыже, Козьмодемьянскысе ял озанлык техникумыш пурен. 1968 ийыште Н. Э. Бауман лӱмеш Казанский ветеринарный институтым пытарен. Марий Турек ветстанцийыште врач-эпизоотологлан ышташ тӱҥалеш, вара «Восход» совхозышто тӱҥ ветврач лийын. 1971 ий гыч — Юрино районысо «Ветлужский» совхозын тӱҥ ветврачше. Куд ий гыч «Юринский» совхозын директоржылан шогалтеныт. Кызыт «Юринский» производственный объединенийын генеральный директоржо.

Ял озанлыкыште тыршыше еҥым ялысе калыкын условийже тургыжландара да депутатын пашаштыже тӱҥлан тиде йодышым писынрак решатлымым шотла. Калыкым пукшаш да чикташ, тудлан илыме сай верым пуаш, поянлыкым шеледыме годым иктӧрлык принципым эскераш — тыште ужеш тӱҥ линийым Советын пашаштыже.

— Сайлалтам гын, — каласкала Владимир Дмитриевич, — эн ондак объединенийыштына «Агростройын» хозрасчетный организацийжым почаш пижам. Тыге ялыште чоҥымо пашам вораидарен колташ лиеш.

Самырык-влакын шочмо кундемышке коден кайымышт В. Д. Немцевымат шонкалаш тарата. Тудын мутшо почеш, сай условий лиеш гын, уда сӱретым чарен шогалташ лиеш. Ветеран-влакын пӧртыштым чоҥаш кӱлмым суапле паша семын палемда. Ялыште телефон линийым шуйышаш, водопроводым шупшшаш, тӱлыман услугылан акым иземдыман верч шога.

150-ше №-ан Марьино округ:

Валентина Никандровна Полетаева. 1953 ийыште Юрино районысо Эрикша участкыште шочын. Мариинский Посадысе лесотехнический техникумым тунемын лектын, Красноярскысе лесоустроительный экспедицийыш каен. 1977 ий гыч Козиково чодыра комбинатыште тыршен, 1986 ий гыч Кромкасола лесничествым вуйлата. «Марий АССР-ын заслуженный лесоводшо» лӱмым нумалеш.

Вӱтла гоч кӱварым чоҥаш средствам ойыраш кӱлмӧ нерген йодышым республиканский орган-влак ончыкно туран шындаш сӧра. Изи ял-влакын пытен толмышт шӱм-чонжым туржеш. Ялвлакым вияндыме структу-

кыже куснен. Тиде участке В. И. Ленин лӱмеш заводлан пуалтын. Тыште 1986 ий годсек выпрямительым погышылан ышта. КПСС членыш кандидат. ВЛКСМ ЦК-н «За отличие в труде» знакше дене палемдалтын.

Кандидатын программыжым шергал лекмеке, коеш: Советлан тичмаш властьым пуышашлан тудым окса дене пеҥгыдемдыман. «Молодежь — 2000» программым лукшаш верч тыршаш сӧра. Тидыже самырык-влаклан илыме верым, пашам ситарыме проблемым решатлаш полша ыле. Социальный иктӧрлык принципым эскерышаш верч шога. В. И. Ленин лӱмеш заводым калык кучылтмо сатум лукташ келыштарыме нерген шонкала.

Тиде кандидатынат изи ялым арален кодышаш, тушто илышым тӱзатышаш верч шӱм-чонжо корышта. Чыла виижым совхоз-влакын материальный базыштым пеҥгыдемдаш, фермылаште тыршыше-влакын условийыштым саемдаш ушаш сӧра. Ялыште промыселым вияндаш кумылан.

Экологический обстановкым тазаҥдышаш верч кучедалме пашам задачыжлан шотла.

Петр Васильевич Будин. 1935 ийыште Кировский областьыште шочын. Кировский ял озанлык институтым тунемын пытарымекыже, Советский районысо «Рассвет» колхозын тӱҥ зоотехникшылан ыштен, Шернур райсельхозуправленийыште тыршен, «Свинопром» трестын тӱҥ агрономжо лийын. 1971 ийыште партий обкомын инструкторжылан налыныт. 1977 ий гыч КПСС Юрино райкомын икымше секретарьже лийын, вара «Марплодоовощхоз» объединенийын начальникшылан ыштен, ынде — Марий агрокомбинат генеральный директорын икымше заместительже.

Областной партийный организацийын сайлымаш деч ончычсо платформыжым шуктымашке чолгалыкым ончыкташ сӧра. «Васильевский» да «Ветлужский» совхоз-влакын материальнотехнический базыштым пеҥгыдемдыме шотышто кыртмен пижеш.

Экологический обстановка П. В. Будинымат тургыжландара. Ты шотышто тудо чер да вредитель ваштареш биологический йӧн дене утларак кучедалаш, продукцийыште нитратым да нитритым тергыме лабораторий-влакым почшаш верч шога. Изи ялласте фермер озанлыкым, арендный коллективым шукемдыме да нунылан полшен шогымо нерген шонкала.

Ялла коклаште кыл пеҥгыдырак лийже манын, автобус маршрут-влакым почаш палемда, тидлан чапле корным ыштыман. Чоҥышаш планыш кевытым, клубым, школым, йоча комбинатым, столовыйым, торговый центрым пурташ верч тыршаш сӧра.

В. СМОЛЕНЦЕВ.

лаш тӱҥалыт. Медик да ончыкылык пациент-влаклан больницын зданийжым веле огыл, вес элла гыч кондымо оборудованийымат тӱрыснек пуат. Кочкышлан да медикаментлан роскот норма ончычсак кодеш.

◆

РЯЗАНЬ. Олаште экологический калык университет почылтын. Тудым пӱртӱс аралыме шотышто областной комитет, Пӱртӱс аралыме шотышто всероссийский обществын областной советше, «Знание» обществын правленийже почыныт. Экологический шинчымашым пойдарыме, эн ончычак йырым-йырысе средам аралыме проблемым решатлыше специалист-влакын шинчымашыштым пойдарыме программым ямдылыме.

◆

ПСКОВ. Мелиоратор-влак электромонтажный заготовка заводын чоҥен шуктыдымо корпуслажым кудалтен коденыт улмаш, ынде чыла ни-

ТАСС-ын фотохо.

влак вуйлатат, куным кол-

В. ГРИГОРЬЕВ.
У Торъял район.

ПОЛИТПРОСВЕЩЕНИЙ ПӦРТ: МАРТЫСЕ МЕРОПРИЯТИЙ

ПРОПАГАНДИСТЛАН ДА СЛУШАТЕЛЬЛАН ПОЛЫШ

13—15 мартыште — Комсомольский политический дискуссионный клуб вуйлатыше-влакын семинарышт. Изи зал. 10 шагат.

20—22 мартыште — Государственный учреждениилаште политический тунеммашын пропагандистше-влакын семинарышт. Изи зал. 10 шагат.

22 мартыште — Йошкар-Оласе высший учебный заведенийласе общественный наука, кафедра-влакын преподавательыштлан теоретический семинар. 201-ше аудиторий. 16 шагат.

21 мартыште — Йошкар-Оласе пропагандист-влаклан информаций кече. Кугу зал. 9 шагат.

21 мартыште — Политический тунеммашын пропагандистше-влаклан КПСС-ын XXVIII съездше вашеш материал-влакым тунеме шотышто консультаций. 201-ше, 212-шо, 210-шо, 309-ше аудиторий. 14 шагат.

21 мартыште — Калык образований системыште политический тунеммашын пропагандистше-влаклан консультаций. Курс тыгай: «Социализм прогрессыште айдеме фактор да калык образованийым пужен ыштымаш». 309-ше аудиторий. 17 шагат.

27 мартыште — Эмлыше учреждениилаште политический тунеммашын пропагандистше-влаклан консультаций. Курс тыгай: «Здравоохраненийыште радикальный экономический реформа да айдеме фактор». 309-ше аудиторий. 15 шагат.

13 мартыште — Устный политический агитацийым эртарыше кадрлан консультаций. 201-ше аудиторий. 17 шагат.

2, 9, 16, 23, 30 мартыште — Сарын да пашан ветеранышт республиканский советышт общественный приемым эртара, 10 гыч 16 шагат марте. 203-шо аудиторий.

МАРКСИЗМ-ЛЕНИНИЗМ УНИВЕРСИТЕТ

5, 12, 19, 26 мартыште — занятий, отделений-влак: озанлык вуйлатыше-влак (I—II курс); Совет Союзын внешний политикыже (I—II курс); марий йылме. 17 гыч 20 шагат марте.

6, 13, 20, 27 мартыште — занятий, отделений-влак: экономический (I—II курс); КПСС-ын культурный политикыже (I—II курс); социологический шымлымаш. 17 гыч 20 шагат марте.

Заочный отделенийлаште сессий

26 февраль—3 мартыште — партийный строительство отделенийыште (I курс).

12—17 мартыште — экономический отделенийыште (II курс).

19—24 мартыште — озанлык вуйлатыше-влакын отделенийыштышт (I курс).

26—31 мартыште — научный атеизм отделенийыште (II курс).

ТЕМАТИЧЕСКИЙ КАС, КЛУБ, ЛЕКТОРИЙ

21 мартыште — Молодежын дискуссионный клубшо. 301-ше аудиторий. 18 шагат.

13 мартыште — Министрын трибуныжо. 201-ше аудиторий. 17 шагат.

7, 21 мартыште — Самырык политический лидерын школжо. 117-ше аудиторий. 17 шагатат 30 минут.

21 мартыште — Политический фильм клуб. Кугу зал. 15 шагат.

16 мартыште — Политический книга клуб. Библиотекын лудмо залже. 17 шагат.

МОЛО МАССОВЫЙ МЕРОПРИЯТИЙ

1 мартыште — Избиратель-влакын республиканский клубыштышт Йошкар-Оласе избиратель-влакын партийный, совет, озанлык органлам вуйлатыше-влак дене вашлиймашышт. Кугу зал. 17 шагат.

10 мартыште — Партийно-озанлык активын республиканский школжын занятийже. 9 шагат.

6 мартыште — Сарын да пашан ветеранышт республиканский Советшын пленумжо. Изи зал. 10 шагат.

15 мартыште — Сарын да пашан ветеранышт клубышт. Кугу зал. 14 шагат.

19 мартыште — Единый политкече шотышто инструкцийым пуышашлан совещаний. Изи зал. 17 шагат.

19—21 мартыште — Административный органласе партийный организаций-влакын секретарьыштлан семинар.

БИБЛИОТЕКА

Консультацийым пуыман книга выставка-влак. Темышт тыгай: «КПСС ЦК-н партий XXVIII съездышлан Платформыжын проектше нерген», «Партийым уэмдымаш — перестройкын сеҥымашыжлан корно»; «Внутрипартийный демократийым умбакыжат вияндыме корно дене».

19—24 мартыште — У общественно-политический литература нерген информаций арня.

Библиотека 9 гыч 20 шагат марте ышта, шуматкечын — 9 гыч 17 шагат марте. Рушарнян — каныш кече.

Телефон-влак: КПСС обкомын Политпросвещений пӧртшым вуйлатышын — 6-31-56, заместительжын — 6-31-38; консультант-влакын — 6-11-55, 6-31-39, 6-31-40; марксизм-ленинизм университетын — 6-31-46, 6-33-80; библиотекын — 6-31-53.

Общественный организаций, библиотекын лудшыжо, пропагандист-влаклан да чыла кумылан-влаклан палашышт. Политпросвещений пӧртын библиотекыже Д. Карнегин «Как завоевать друзей и оказывать влияние на людей» книгажым каҥашымаште участвоватлаш заявкым налеш. Книгам каҥашымаш заявка пурен шогымо шот дене эртаралтеш. Справкым тыгай телефон дене налаш лиеш: 6-31-53.

„ОНЧЫКО" ЖУРНАЛ

ТИДЕ кечылаште «Ончыко» сылнымут журналын 1-ше номерже лудшо-влак деке миен шуэш. Мо дене тудо шке лудшыжо-влакым куандара?

Молгунамсе семынак, журналын страницылаже сылнымут ойпогылан поян: тыште почеламутын лывырге аршашыжымат, ойлымаш ден очеркын ямыштымат, романын лӧза аршашыжымат «тамлен ончаш» лиеш. Автор-влакын илыш корнышт да творческий пашашт дене палдарена, тӱрлӧ фото да у муро темлалтыт.

«Ончыко» журналын кокымше номерже Алексей Эрыканын «Эрнымаш» лӱман романже дене почылтеш. «Таче мыйын марием поген наҥгайышт...» Тиде шучко ой дене тӱҥалеш романын икымше корныжо. Тыге лийын Алексей Эрыкан денат. Тудо НКВД кидыш 1937 ий 15 июльышто верештын. 10-шо ноябрьыште Марий АССР НКВД-н тройкыжо Эрыканым лу ийлан исправительно-трудовой лагерьыш колташ приговорым луктын. Палемдыме жапым шинчен эртарымек, писатель 1947 ийыште шочмо Урал мландыш пӧртылын, талукат пеле тӱҥалтыш школышто туныктышылан ыштен. Тунамак ял илыш нерген «Фронтовик-влак» повестьым возен. Но 1949 ийыште адакат поген налыныт. 1957 ийыште лагерьыште ӱмыржӧ кӱрылтын.

Татьяна Пчелкина Морко районысо Кабаксола ялеш шочын. Волаксола кандашияш школ деч вара Пошкар-Оласе медицинский училищым тунем лектын. Возымыжо «Ямде лий!», «Марий коммуна» газетлаште, «Эрвий» альманахыште савыкталтын. «Ончыко» журналыште самырык авторын икмыняр почеламутшым пуртымо.

Николай Семенович Мухин — марий литературын шочмо пагытыштыже возаш тӱҥалше-влак кокла гыч иктыже. Тудо калыклан уста поэт, туныктышо, общественный деятель семын кумдан палыме. Мурпашаже чот пеледалтме пагытыште, 1937 ийыште, тудын шӱмжым репрессий пуля шӱтен.

Тений 25 ноябрьыште Н. С. Мухинын шочмыжлан 100 ий темеш. 100 ий темме вашеш журнал лӱмын у ужашым почеш. Н. С. Мухинын илыш корныжо да пашаж нерген «Олыкъялын шочшыжо» лӱман документальный очерк каласкала. Тудым медицинский наука кандидат, Марий пединститутын доцентше Назарий Александров возен.

Мемнан республикыште «Мемориал» обществын отделенийжылан негызым 1989 ий кокымшо мартыште пыштыме. Ты общество ончылно шогышо задача-влак нерген отделений правлений председательын заместительже В. М. Янтемир, Историйын да культурын памятникыштым аралыме Всероссийский обществын марий отделений президиум ...

Сеҥымашын 45-ше идалыкше вашеш

ЮЖЫШТО—«СОКОЛ-31»

Младший лейтенант Иван Кожедуб «Юнкерс» первый фашистский самолетым 1943 ий 6 июльышто Курский дугаште южышто кредалме годым сӱмырал шуэн.

«Сокол-31»—Кожедубын позывнойжо лач тыгай лийын.

Тиде чапланыше летчик Украиныште кресаньык еш шочын, ныл изак-шоляк коклаште Иван эн изи лийын. Латкуд ияш рвезе Шосткинский химико-технологический техникумыш тунемаш пурен. 1939 ийыште верысе аэроклубым тунем лектын да 1940 ий февральыште летчик-истребитель-влакым ямдылыше Чугуевский авиационный училищыш колтеныт.

Кугу Отечественный сар тӱҥалын, но рапортым шуко гана возен гынат, Иван Кожедубым училищыште инструкторлан коденыт. Училищым Средний Азийыш кусареныт. Тудо летчик-влакым ямдылымаште тыршен. Ик ий эртымеке гына черетан рапортшым подписатленыт да тудо фронтыш логалын кертын.

1945 ий майлан коло ныл ияш гвардий майор Иван Кожедуб 330 гана боевой заданий дене южыш йӧлталтын да 120 кредалмаште шкежак тушманын 62 самолетшым пытарен. Легендыш савырныше летчикым фронтышто кок ий кредалме жапыште ик ганат сӱмырал кертын огытыл. Боевой заданийым шуктымо годым патырлыкым да чолгалыкым ончыктымылан И. Н. Кожедублан Совет Союз Герой лӱмым кум гана пуымо.

Сар деч варасе ийлаште Иван Никитович Кожедуб кок академийым — военно-воздушныйым (кызыт Ю. А. Гагарин лӱмеш академий) да Генеральный штабын К. Е. Ворошилов лӱмеш академийжым — тунем пытарен. ВВС-ыште тӱрлӧ командный должностьышто лийын, 50 наре ий реактивный самолет-влак дене чоҥештылын. КПСС-ын XIX, XXI да тылеч варасе чыла съездлашкыже делегатлан сайлалтын.

1978 ий гыч тудо — СССР Оборона министерствын генеральный инспектор-влак группыжын военный инспектор-советникше, кугу общественный пашам шуктен шога. И. Н. Кожедублан авиацийын маршалже воинский званийым пуымо.

СНИМКЫШТЕ: Совет Союзын кум гана Геройжо, авиацийын маршалже Иван Никитович Кожедуб Н. Е. Жуковский лӱмеш военно-воздушный инженерный академийын слушательже-влак ончылно ойла.

ТАСС-ын фотожо.

АЛАЛ КУМЫЛАН

ЧЕРЛЕ айдемылан тазалыкшым пӧртылтымаште да тудым йол ӱмбак шогалтымаште кыдалаш медперсона...

...нералтен колта. Операций деч вара айдеме мален ынже колто манын, адакат сес...

Публицист шонкала

МЕ МАРИЙ УЛЫНА

ШУКЕРТЕ огыл мыйын кидыш Виктор Рагозинын 1881 ийыште возымо книгаже логале. Тудым лудын лекмеке, кӧ улмына нерген шонкалымаш ылыже. Ондак тыге шонышат лийыныт, пуйто финн тукым меря калык пытен, тӱрыс славян калыкыш савырнен. Тыге шонымо чын огыл улмым Рагозин келгын шымла. Славян тукым керылт пураш тӱҥалмеке, пырля христианствым конденыт. Подвижник-влак меря коклаште шке вераштым виеш шараш тӱҥалыныт. Меря калык ончылно кок кугу йодыш шоген: христианство дене келшаш але тудын ваштареш кредалаш, сеҥаш ок лий гын, вер гыч кайаш. Чын, шагал огыл еҥ христианствыш куснен, но шукынжо, ача-коча верам йомдараш огыл манын, вес верыш каеныт.

Тидын нергенак 1791 ийыште лекше «Истории о Казанском царстве» книгаште возымо: «Черемисы, зовомая отяки, тое же глаголются Ростовская чернь, забегших тоже от русского крещения и вселившим им в Болгарских жилищ».

Рагозин воза: кызытсе черемисыште акрет годсо мерям ужына. Тидын дене пырляк шижтара: меря деч черемис лектын шонымо ок кӱл. «Меря йомын огыл, а шкежак черемис улмаш».—ешара. Меря куснымо нерген преданий дене пырля пенгыде шонымаш лектын: черемис—тӱрыснек меря калык. Таҥгастарыза: мер калык. Эше тачат марий-влак тыге ойлат. Тидын нергенак Несторын летописьыштыже ойлалтеш, манеш В. Рагозин.

Юл кундемышке куснышо меря калыкын йылмыже марий калыкын деч нимо дене ойыртемалтын огыл манын, ожнысо шымлыше-влак палемденыт. Раш огыл мо: кок тӱрлӧ калык лийыт гын, ик тӱрлӧ йылме дене огыт мутлане ыле.

Лийыныт тыге шонышат, пуйто Ростов кундем гыч куснышо меря калык марийыш савырнен. Но верам аралаш манын, ӧрдыжкӧ кайыше калык марий верашкат куштылгын ок кусно ыле. Тыгеже, шонаш амал уло: шукерте ожно Ростов кундемыштат, Юл воктенат марий-влак иленыт. Очыни, нуно ваш кылым кученыт. Вет марий-влакын Персийыш торгаяш коштмышт нерген тошто книгалаште уло. Тиде кылже марий йылмыш шагал огыл мутым пуртен: кагаз, ӧран, тушман, име да молат. Кугу торговый корныжат Кавказ курыкла гоч чылалан палыме Маринский перевал гоч эртен. Ты корныжо Ростов кундем гоч эртен огыл мо вара?

Меря лӱмым марийлан кечывалвелне илыше славян-влак пуэныт. А кузе тусо меря-влак шкеныштым лӱмденыт? Марий огыл? Вет мемнан кундемысе марий-влакым рушат, татарат, чувашат марий манын огытыл. Чуваш сӓрмыс, татар чирмеш, руш черемис маныныт. Ойленыт кум тӱрлын, но калыкше иктак. Сӓрмыс, чирмеш воинственный ман-...

сы. Сура—Сура, Ура—Ура, Ухтом—Ухтым, Ширенга—Шаранга, Мурма—Урма, Нурма, Немда—Немда, Шула—Шула, Эдома—Эдомо да молат.

Нине вер-шӧрым рушла гыч марланден каласаш гын, южо ойыртем пыта. Тыге шонаш амал уло: шочмо верым коден кайыше-влак у верыште эҥерлан, яллан лӱмым ончычсо кундемысымак пуэныт. Тидыжым шочмо верым шарныме лӱмеш ыштеныт, докан.

Марий-влак Юл кундемыштат, кызытсе Ростовский область могырыштат ик жапыштак иленыт манаш амал уло. Вет Юл кундемысе черемис нерген пеш тошто книгалаштак возалтын. Тыгеже шукерте ожно марий-влак Юл, Кама, Ока кундемлаште да моло вереат

шамыч нымыште вараш пӱчкеден возеныт да ӱшанле еҥлан пуэныт, кушко наҥгаяш кӱлешым каласеныт. Шеревам ик еҥ мучаш марте наҥгаен огыл. Тудо, иммыным кушкыжын, пуракым тӱргыктен, пошкудо ялыш кудалын, кумдыкым мардежла писын эртен. Пошкудо ялыште кушко наҥгаяш кӱлмым ойлен да мӧҥгӧ толын. Ты жапыште ты ял гыч вес илемыш имнешке кудалын. Тыге шеревам ял гыч ялыш наҥгаеныт. Увер мардеж гай писын каен. Мом возымым карт кугыза-влак веле лудыныт. Ынде нуно паленыт, мом ышташ кӱлеш. Южгунам шерева йомын. Тунам шеревам наҥгайыше-шамычымак ял гыч ялыш кычалаш колтеныт. Тыге шеревам кычалме модыш шочын.

каеныт.

Таче акрет годсо марий азбукым муаш лиеш манын, ӱшанаш йӧсӧ. Кычалаш кӱлеш карт кугызам. Кычалаш марий кундемыште, Башкир АССР-ыште, Урал марий коклаште, Кировский областьыште да моло вереат. Тиде суапле пашаш студент-влакат ушнен кертыт ыле. Ты шотышто МарНИИ экспедицийым эртара гынат, уто огыл.

Кӧ улына ме, марий-влак? Шкенан историйнам палыдыме калык? Кугезе кочана-влак акрет ожно азбукым шонен луктыныт, кугу секретыште кучен, колымшо курым марте арален ашненыт. А ме йомдаренна. Чынак, молан ме, марий-влак, шкенан историйнам шымлаш огына вашке? Мый ом ойло, археолог-влак нимом огыт

иленыт. Изи калык тыгай кугу кумдыкым авалтен кертеш ыле мо? Историй пала: царизм годым марий калыкым пытарыме шотышто могай шучко геноцид лийын. Иван Калита, Иван Грозный кунар шуко марийым пытареныт, эше почын каласыме огыл. Тыште иктым умылаш кӱлеш: марий руш дене огыл, а кугыжан деспотийже ваштареш кредалын. Руш денат, татар денат, чуваш денат марий келшен илен да келшымашым кычалын.

Иван Грозный Озаҥ олам налаш толмо годым олык марий-влак тудын дене кылым ышташ шоненыт. Нуно кумло крепостьым шке кумылын руш кугыжалан пуэныт. Но тушто илыше-влакым Иван Грозныйын кӱштымыж почеш изи азаге шӱшкылыныт. Тунам марий-влак Озаҥ воктен вийыштым ончыктеныт. Кредалмаш пеш тале лийын, марий-влак сеҥалтыныт. Шукышт чодырашке куржыныт, шым тӱжем еҥ пленыш логалын. Нуным Озаҥ йыр пиктен саленыт. Тидын нерген А. М. Курбский «Поход Иоана IV на Казань» книгаштыже воза.

Иван Грозный годым, тудын деч ончычат, варажат марий-влаклан шке эрыкышт верч чот шогаш логалын. Кугу кредалмаште ятыр тӱжем (южо возымаште шӱдӧ тӱжем дене ончыкталтеш, «Истории о Казанском царстве», 1791 ийыште лектын) марий вуйым пыштеныт. Озаҥ олам Иван Грозныйын сеҥен налмекыжат марий-влак эрыкышт верч 60 ий кучедалыныт.

Кугыжан еҥже-влак марий-влакын ик жапыште тӱрлӧ вере оружийым кидыш налын кынелмыштлан ӧрыныт. Адакшым нуно пырля Юл кундемысе чуваш да моло калыкымат тарватеныт. Марий-влакын пеш тале агитаторышт улмо да икте-...

Рагозинат марий калыкын акрет годсо письменностьшо лийме нерген ойла. Тудын деч ончычат тидын нерген возен коденыт. Молан вара ты письменность аралалт кодын огыл? Могай амал чаракым ыштен? Тидым умылаш манын, Рагозинын книгаж гыч ужашым темлем: «И мы думаем ни чем больше, как влиянием администрации, объяснить то обстоятельство, что черемисы по словам Бабста «к грамоте русской питают величайшее отвращение», между тем как **некоторые утверждают, что у черемис есть своя азбука, которую они хранят в величайшей тайне**, хотя правда, на то нет верных доказательств. Можно ли, в самом деле, представить себе, чтобы честный, трудолюбивый, добродушный, обожающий природу народ не только просто не хотел бы увеличить свои скудные знания, но еще питал бы к ним отвращение! Это только и могло быть следствием извращения в черемисах представления о школе, как о чем-то вроде администрации».

Айста шоналтена: марий-влак шке азбукыштым молан тыгай кугу секретыште кученыт? Тыгай письменность лийме шотышто мыйын кокыте шонымаш уке. Кумлымшо ийлаште Морко район. Палантай лӱмеш колхозышто кладовщиклан ыштыше еҥ руш алфавитым пален огыл, чылажымат нымыште вараш кӱзӧ дене пӱчкеден возен. Ты возымыжым ялыште шерева маныныт. Тидын нерген ачамын каласкалымыжым шарнем, но йоча годым колыштмын содержанийже веле ушеш кодын, еҥ лӱм мондалтын.

Марий азбукым кугу секретыште кучаш ожно амал лийын. Калык тунам «шке ...

ыште манын. Нунылан, вуйым савен, таум каласыман. Туге гынат луымшо курым гыч але ончычрак тӱҥалын, таче марте марий-влак кузе илымым, нунын пӱрымашышт могай лиймым пален налаш манын, ялысе библиотекыште але кевытыште иктаж-могай книгам кычал ончо. Мом муат? Конешне, уке.

Марий-шамычын Батыйхан ваштареш кредалмыштым, шочмо эл верч илаш-колаш шогымыштым ме палена мо? Уке. Латкуд ий ончыч Москваште Ленинский библиотекыш возалтым. Тунам тошто книгаште лудмем кызытат уш гыч ок лек. Батый 1237 ийыште руш-влак ӱмбак керылтын. 1223 ийыште половец-влакым, Юл воктенысе калык-влакым кырен шалатен, шуко тӱжем еҥым пуштын. Тошто книгаште Батый Вуртем воктене шоген манын возымо. Тыгеже марий кундемымат, Морко мландымат толен каен.

Тидын нерген кычалаш гын, муаш лиеш. Вет Батый воктене тудын походшо нерген возышо лӱмын еҥ лийын. Марий калыкын историйжым посна книга дене возаш марий Карамзин кӱлеш. Ты суапле пашаш самырык историк-влак ушнат гын, пешак сай ыле.

Кызыт мемнам ӱҥышӧ, шып илыше, чыла чытыше калык семын палат. Кугезе кочана-влакын вӱрышт кылмыштына эше мала. Мый ӱшанем: помыжалтеш. Ме шкенам мойтен коштшо огынал, но моло деч уда огынал. Европышто илыше могай калык кокла курымлаште Юл гай кугу вӱдым пӱален кертын? Марий калык деч весым историйыште огына пале.

Чын, марий калык руш кугыжан пеш неле геноцидше деч вара (а тудыжо ик курым веле огыл эртен) сарзе койышыжым йомда-...

гозин.—Саскам пуышо пушеҥгым марий-влак шагал шынденыт». Пытартыш ойжо дене пешыжак келшаш ок лий. Ожно олмапу деч посна пакча лийын огыл. Мемнан Шӱргыялыште уста садовод ожнат лийын. Мутлан, Тмапи кугызан олмапу пеледышыжым нигунам йӱштӧ налын огыл. Тудо кажне шошым олмапу йыр лумым тошкен, терысым оптен. Терысым июнь марте коранген огыл. Тыге терыс йымалне няҥше лумым кучен, сандене олмапу июнь марте лышташым колтен огыл, вожшо кылме мландыште лийын. Олмапу июньын кокымшо арняштыже веле пеледын, садланак пеледышыжым йӱштӧ иканат налын огыл. Тидым Тмапи шке шонен луктын огыл, а ачаж деч тунемын, ачаж деке кочаж деч толын.

Ожнысо марий ялын верланымыж нерген В. Рагозин кӧранен каласкала. Пӧрт-влакым лӱмын ыштыме план почеш шынден огытыл гынат, илашлан пешак йӧнан, ончашат сылне лийын.

Марий-влакын религийышт лийын да кызытат уло. Тудым палаш манын, шуко шинчымаш кӱлеш. Садланак дыр эн ушан еҥ веле карт лийын кертын. Сӱаныште, ага пайремыште, сӱремыште да моло пайремыште илыш йӱла дене кылдалтше чоклымо мутым палаш пӱсӧ уш кӱлын.

Налаш сӱаным. Тудо ӱдырым ончымо гыч тӱҥалеш. Вара туларташ каят, кызыт «йӱкташ» маныт. Пунчалым луктыт, ӱдыр ончылым эртарат. Вара сӱан. Шукыж годым ме лупшым лупшкедыл мурымым веле ужына. Но сӱанын йӱлаже моткоч келге. Ӱдыр ялыш сӱан кече лекме дене пырля миен пурышаш. Сандене сӱаныш кастенак погынаш тӱҥалыт. Толшо-шамычым качын ачаж ден аваже ӱстелтӧрыш шындат, пурам йӱктат. Тыштак карт кугыза лиеш. Тудо сӱаным корныш чоклен колта. Качын сурт гыч лектын каймe годым ик тӱрлӧ, ӱдыр мӧнтыш миен пурымо годым вес тӱрлӧ, ӱдырым луктын наҥгайыме годым—кумшо, ӱдырым каче деке кондымеке—нылымше. Ожно марий сӱан йӱла дене кылдалтше латкок тӱрлӧ семым шӱвырзӧ пален. Эсогыл солыкым пуымо муро уло.

Сӱаныште куштымаш да мурымаш деч посна тӱрлӧ йӱла уло. Ончыч коштшо дене шӱргым мушмаш, ӱян муным, лапашым, шӱргӧ почмо лашкам кочмаш, первый ӱдыр, омса лодем тувыр, качын ялыште первый гана мландым тошкалме, вуй пӱтырымӧ да моло йӱла кугу спектакльыш савырнат.

МАРИЙ-ВЛАК ожно азалан кузе лӱмым пуэныт? Кызыт ватыж ден марийже шинчыт да могай лӱмым пуаш шонкалат. А ожно ешыш карт кугыза толын, азам шортарен да лӱм-шамычым нерге дене ойлен. Ӱдыр аза гын, ӱдыр лӱмым каласен, рвезе гын,—рвезе лӱмым. Могай лӱмым ойлымо годым йоча шортмым чарнен, тугайым пуэн. А ӱдыр лӱм-влакше муро гай лийыныт: Айвика, Эрвий, Орина, ...

Тений 25 ноябрьыште Н. С. Мухинын шочмыжлан 100 ий темеш. 100 ий темме вашеш журнал лӱмын у ужашым почеш. Н. С. Мухинын илыш корныжо да пашаж нерген «Олыкъялын шочшыжо» лӱман документальный очерк каласкала. Тудым медицинский наука кандидат, Марий пединститутын доцентше Назарий Александров возен.

Мемнан республикыште «Мемориал» обществын отделенийжылан негызым 1989 ий кокымшо мартыште пыштыме. Ты общество ончылно шогышо задача-влак нерген отделений правлений председательын заместительже В. М. Янтемир, Историйын да культурын памятникыштым аралыме Всероссийский обществын марий отделений президиум председательын заместительже Р. Г. Катаева, республикысе научно-краеведческий музей директорын заместительже М. Б. Матукова рашемдат. Тудо «Мемориал кычалеш» вуймут дене лектын.

Медведево районысо партийный организаций-влакын шумо сеҥымашышт да проблемышт дене КПСС Медведево райкомын кокымшо секретарьже А. А. Смирнов палдара. Радиожурналист Николай Алексеевын Морко районысо Унчо кундем нерген очеркше печатлалтын.

Гельсий Зайниев лудшылан писатель-краевед, журналист семын кумдан палыме.

Тыршымашыжым аклен, тудлан «Марий АССР культурын заслуженный пашаенже» лӱмым, «Печатьын отличникше» знакым пуымо.

Гельсий Зайниевлан пел курым теме. «Ончыко» журнал юбилярым шокшын саламла да тудын «Писательын йӱксӧ мурыжо» лӱман статьяжым лудшо-влаклан темла.

Журналыште тыгак Дмитрий Отмаховын ойлымашыжым, Надежда Ялкайнын, Аркадий Букетовын почеламутыштым, писатель Валентин Косоротовын шочмыжлан 60 ий темме лӱмеш материалым лудаш лиеш.

«Поро кече» лӱман у лук почылтын. Тушто журналым лудын шогышо-влакын серышышт савыкталтеш. Сандене мо тендам тургыжландара, возыза.

Ты номерыште тыгак автор-влак нерген материал темлалтеш, культура илыш гыч увер дене палдарена, мурызо-влак Светлана Сушкинан, Геннадий Петуховын, Зоя Берникован, Алексей Изибаевын портретыштым ужын кертыда.

Пагалыме лудшо йолташвлак! Кӧ эше 1990 ийлан «Ончыко» журналлан подпискым ыштен шуктен огыл, тидым Марий республика кӧргыштӧ 22 март марте, а моло вере 10 март марте ыштен кертеш. Тунам те мемнан изданийым 2-шо номер гыч налаш тӱҥалыда. Налза, лудса марий журналым.

Валентин ОСИПОВ-ЯРЧА,
«Ончыко» журналын пашаенже.

...тӱрлӧ командный должностьышто лийын, 50 наре ий реактивный самолет-влак дене чоҥештылын. КПСС-ын XIX, XXI да тылеч варасе чыла съездлашкыже делегатлан сайлалтын.

1978 ий гыч тудо — СССР Оборона министерствын генеральный инспектор-влак группыжын военный инспектор-советникше, кугу общественный пашам шуктен шога. И. Н. Кожедублан авиацийын маршалже воинский званийым пуымо.

СНИМКЫШТЕ: Совет Союзын кум гана Геройжо, авиацийын маршалже Иван Никитович Кожедуб Н. Е. Жуковский лӱмеш военно-воздушный инженерный академийын слушательже-влак ончылно ойла.

ТАСС-ын фотожо.

АЛАЛ КУМЫЛАН

ЧЕРЛЕ айдемылан тазалыкшым пӧртылтымаште да тудым йол ӱмбак шогалтымаште кыдалаш медперсоналат изи огыл верым налеш. Больницыш эмлалташ толшо еҥ воктене утларакше лач тыгай специалист-влак пӧрдыт: вургемым алмаштен чиктат, палатыш верандат, врачлан ончыктымо деч ончыч полышым пуат, температурым висен ончат. Врач черым, тудын амалжым, кузе эмлаш кӱлмым палемда да чыла сомылжо кыдалаш медпашаеҥ-влаклан логалеш.

Республиканский больницын 1-ше хирургический отделенийыштыже ик тыгай еҥлан Елена Долгова шотлалтеш. Тудо шочын-кушкын Медведево районышто, медицинский училищым тунем пытарымек, нылымше ий медшӱжарлан тырша.

Шымавуч гай яшката капкылан ӱдыр смена мучко палатыш шуко гана коштеш, черле дене мутлана, кузежым-можым пален налеш. Кажне черлын койка тӱрышкыжӧ шинчешат, эн кӱлешыжым рашемда, одеялым тӧрлатен, сайын левед кода. Тыгай мутланымаш деч вара южо еҥже ласкан нералтен колта. Операций деч вара айдеме мален ынже колто манын, адакат сестра черле воктен жапым эртара.

— Кузе операций эртыш, корштымашым шижыч мо?—йодеш ик пӧръеҥ деч.

—Тыгай операций деч вара малаш эрыкым пуыман огыл.

— Кум ий тиде пашаште тыршеда, кочыжым-шерыжым пален налаш жап ситышын лийын. Медицина пашам ойырен налмыланда ӧпке лектын мо?—йодна Елена деч.

— Мемнан родо-тукымыштына ик еҥат тиде специальность дене ок ыште. Мый шке тудым ойырен налынам, — манеш ӱдыр. — Сандене ӧпке лектын ок керт. Вигак каласаш гын, куштылго сомыл огыл. Туге гынат куштылгырак пашаш куснаш шонымашем уке. Паледа, мый шке пашам дене кугешнем. Туткарыш логалше айдемылан полшымо деч поро паша уке, шонем. Черле айдемым йол ӱмбак шогалтет, тудым мӧҥгыжӧ ужалтарен колтет — тиде изи огыл куан.

В. ФЕДОРОВ.

Вет марий-влакын Персийыш торгаяш коштмышт нерген тошто книгалаште уло. Тиде кылже марий йылмыш шагал огыл мутым пуртен: кагаз, ӧрдаш(?), тушман, име да молат. Кугу торговый корнымат Кавказ курыкла гоч чылалан палыме Маринский перевал гоч эртен. Ты корныжо Ростов кундем гоч эртен огыл мо вара?

Меря лӱмым марийлан кечывалвелне илыше славян-влак пуэныт. А кузе тусо меря-влак шкеныштым лӱмденыт? Марий огыл? Вет мемнан кундемысе марий-влакым рушат, татарат, чувашат марий манын огытыл. Чуваш сярмыс, татар чирмеш, руш черемис маныт. Ойленыт кум тӱрлын, но калыкше иктак. Сярмыс, чирмеш воинственный манме лиеш,—манеш В. Рагозин. Тидыже историйыште лийше дене чынеш толеш.

Князь А. М. Курбский черемис-влак тале сарзе улыт манын возен. Шукертсе ожнысо летописьыште черемис нерген каласыме: «злолютные ратники». Пылме денат, койыш-шот денат меря ден марий икгай улмо нерген ойла. В. Рагозинат воза: «Кастренын шонымыжо тыгайрак,—манеш тудо.— Меря чын лӱм огыл. Финн тукым марий лӱмым славян-влак тыге ойленыт». Ростов кундемеш аралалт кодшо вер лӱм-влакат тушто марий-влак илымым шижтарат. Таҥастарыза, икымыштыже Ростов областьысе, кокымшыжо Марий кундемысе вер лӱм: Воя—Воя, Ильд — Илеть, Ильмеш—Ильмеш, Кода — Кодама, Курмыш — Курмыш, Лама —Лума, Мальгин—Мальгин, Муркаш—Маркас, Мологино — Мологинский, Коргаш — Коргачи, Курба —Курба, Курбатово—Курбатово, Пургасово—Пурга...

...на Казань» книгаштыже воза.

Иван Грозный годым, тудын деч ончычат, вараракат марий-влаклан шке эрыкышт верч чот шогаш логалын. Кугу кредалмаште ятыр тӱжем (южо возымаште шӱдӧ тӱжем дене ончыкталтеш, «Истории о Казанском царстве», 1791 ийыште лектын) марий вуйым пыштеныт. Озаҥ олам Иван Грозныйын сеҥен налмекыжат марий-влак эрыкышт верч 60 ий кучедалыныт.

Кугыжан еҥже-влак марий-влакын ик жапыште тӱрлӧ вере оружийым кидыш налын кынелмыштлан ӧрыныт. Адакшым нуно пырля Юл кундемысе чуваш да моло калыкымат тарватеныт. Марий-влакын пеш тале агитаторышт улмо да иктевесе дене кылым писын ыштыме нерген тошто книгалаште лудаш лиеш.

ЧЫНАК, кузе тыге лийын кертын? Тидлан мый шке шонымем семын вашмутым пуаш тӧчен ончем. 1966 ийыште Куженер районышто ик шоҥго кугыза дене мутланымем шарналтем. Тудын каласкалымыже мыйым тунам ӧрыктарыш.

— Ӱдыр - рвезе-шамыч, кастене уремыш погынен, шеревам пуэден модыт ыле. Палет,—манеш,—кушеч тыгай модышыжо лектын?

Чын, ты модыш дене йоча годым шуко модалтын, но кушеч тудо лекме нерген шоналташ ушыш пурен огыл. Саде шоҥго кугыза умбакыже каласкала:

— Шерева — тиде марий калыкын шукерте ожно возымыжо. Марий-шамыч акрет ожнат лудын-возен моштеныт, но лудын-возышыжо карт кугыза-шамыч веле лийыныт. Мутлан, тора верыш иктаж-мом увертараш кӱлеш. Карт кугыза...

...чем-то вроде администрации».

Айста шоналтена: марий-влак шке азбукыштым молан тыгай кугу секретыште кученыт? Тыгай письменность лийме шотышто мыйын кокыте шонымаш уке. Кумлымшо ийлаште Морко район, Палантай лӱмеш колхозышто кладовщиклан ыштыше еҥ руш алфавитым пален огыл, чылажымат нымыште вараш кӱзӧ дене пӱчкеден возен. Ты возымыжым ялыште шерева маныныт. Тидын нерген ачамын каласкалымыжым шарнем, но йоча годым колыштмын содержанийже веле ушеш кодын, еҥ лӱм монданын.

Марий азбукым кугу секретыште кучаш ожно амал лийын. Калык тунам «шке илыш йӱлаже верч веле огыл, а илен кодшаш верч кучедалын. Марий азбука дене возымо шерева кугыжан салтакше кидыш логалын гын, мом серымым нигӧ лудын кертын огыл. Шеревам нангайыше еҥым кеч кузе орландареныт гынат, тудо нимом каласен кертын огыл, карт кугыза деч моло лудын моштен огыл. Тыгеже азбукым шылтен ашнаш амал лийын.

Чаманаш веле логалеш: Октябрь революций деч варат ты азбука шымлыше кидыш логалын огыл. Ик шот дене, тудым кӱлын кычалшыжат лийын огыл, адакшым религий деке отношений весемын. Тугакат поктылмо марий вера эшеат кугу нелылыкыш логалын. Тунам марий картым веле огыл, попымат шыгыремдылаш тӱҥалыныт, а варараКшым шукышт Сибирьыш логалыныт. Садланак дыр ялысе карт кугызам тачат пален налаш йӧсӧ. Чынжымак, подпольеш

...вуктене тудын походшо нерген возышо лӱмын еҥ лийын. Марий калыкын историйжым посна книга дене возаш марий Карамзин кӱлеш. Ты суапле пашаш самырык историк-влак ушнат гын, пешак сай ыле.

Кызыт мемнам ӱҥышӧ, шып илыше, чыла чытыше калык семын палат. Кугезе кочаев-влакын вӱрышт кашкылыштына эше мала. Мый ӱшанем: помыжалтеш. Ме шкенам мойтен коштшо огынал, но моло деч уда огынал. Европышто илыше могай калык кокла курымлашке Юл гай кугу вӱдым пуален кертын? Марий калык деч весым историйыште огына пале.

Чын, марий калык руш кугыжан пеш неле геноцидше деч вара (а тудыжо ик курым веле огыл эртен) сарзе койышыжым йомдарен, ӱҥышырак лийын, шып илен, лач пӱртӱс дене кучымо пеҥгыде кылжым йомдарен огыл. Ожно марий калык могай лийме нерген В. Рагозин воза: «Мы уже сказали, черемисы были воинственны, и увидим, что русским они подчинились не легко и не скоро».

КЕЧ-МОГАЙ калыкынат чоныжым умылынет гын, эн ондак илыш йӱлажым пален налман. Мый марий калыкын уло йӱлажым шымлен лекташ шонымаш уке, изи ужашыжым веле налам. Рагозинын возымыж гыч пален налына: марий-влак чодырам пешак йӧратеныт, сандене кажне еш сурт воктен изи садым куштен. Ордыж гыч ончымо годым марий ял ужар тӱс дене ойыртемалтын. Тунар шуко пушеҥге уремыште лийын, пӧрт-влак сад коклаште шинчышыла койыныт. Кажне ешын ик але кок пӧрт улмаш, кудывечыште—кудо.

«Садым кажне оза пеш арун кучен, — манеш В. Ра...

...солымым пуымо муро уло.

Сӱанышне куштымаш да мурымаш деч посна тӱрлӧ йӱла уло. Ончыч кожшо(?) дене шӱргым мушмаш, ӱпым мушмым, лапашым, шӱртӧ почмо лашкам кочмаш, первый ӱдыр, омса лоден тувыр, качын илыште первый гана млаидым тошкалме, вуй пӱтырымӧ да моло йӱла кугу спектакльыш савырнат.

МАРИЙ-ВЛАК ожно азалан кузе лӱмым пуэныт? Кызыт ватыж ден марийже шинчыт да могай лӱмым пуаш шонкалат. А ожно ешыш карт кугыза толын, азам шортарен да лӱм-шамычым нерге дене ойлен. Ӱдыр аза гын, ӱдыр лӱмым каласен, рвезе гын,—рвезе лӱмым. Могай лӱмым ойлымо годым йоча шортмым чарнен, тугайым пуэн. А ӱдыр лӱм-влакше муро гай лийыныт: Айвика, Эрвий, Салика, Лыстай, Орика, Снегора (Снеге ора) Вистай, Настабул, Элави, Кугӱдыр, Элканай да молат.

Паша шотышто мер калык икте-весылан полшаш тыршен, а нелыракшым пырля ыштен. Кӧ ок пале, марий вӱмам? Тудо субботник деч оҥайынрак эртен. Марий калыкын вӱмаштыже, эрдене тӱҥалын, кас марте пӱжвӱдым йоктарен пашам ыштеныт. А кастене оза вате ямдылыме сырам, пурам йӱыныт, кочкыныт, куштеныт, мурeныт. Марий-влакын пашашт нерген Рагозин воза: **«Любопытно при этом, даже возделывание земли сельские работы, как сообщает Бабст, производится сообща: «на работы идет целая деревня, стар и млад, мужчины и женщины, и работают день и ночь, покуда не покончат посева, сенокоса или жатвы. Никто не смеет отказаться, остаться дома, либо отдыхать. Жатва**

(Мучашыже 4-ше стр.).

ПОЛШАШ ЙОДЫНА

Нуно сар гыч пӧртылын огытыл

ВООПИК-ын Марий республиканский отделенийже ӱлан ончыктымо, Кугу Отечественный сар годым колышо воин-земляк-влакын родо-тукымыштым, палыше еҥ-влакым йӱкым пуаш, возен колташ йодеш. Палыдыме данныйым рашемдымаш «Шарнымаш» («Память») книгалан кӱлеш.

Кӧ нуным пала:

Агафонов Михаил Петрович, лейтенант—1943 ий 17 июльышто колен, Харьковский областьысе Мохнач селаш тойымо.

Гольдин Григорий Евсеевич—1943 ий 20 сентябрьыште колен, Харьковский областьысе Тимченки селаш тойымо.

Деревянкин Петр Семенович, рядовой—1943 ий 18 августышто колен, Харьковский областьысе Боровая селаш тойымо.

Захаров Василий Михайлович, рядовой—1943 ий 10 мартыште колен, Харьковский областьысе Тарановка селаш тойымо.

Исаев Сергей Александрович, рядовой—1943 ий 28 августышто колен, Харьковский областьысе Тимченки селаш тойымо.

Кудряшов Петр Петрович, рядовой—1943 ий 27 августышто колен, Харьковский областьысе Боровая селаш тойымо.

Калинин Сергей Ефимович, рядовой—1943 ий 10 мартыште колен, Харьковский областьысе Тарановка селаш тойымо.

Лобанов Роман Никитович, младший лейтенант—1943 ий 9 мартыште колен, Харьковский областьысе Тарановка селаш тойымо.

Средин Михаил Радионович, старший сержант—1943 ий 22 августышто колен, Харьковский областьысе Боровая селаш тойымо.

Чесноков Александр Платонович, рядовой—1943 ий 8 сентябрьыште колен, Задонецкое селаш тойымо.

Ямаев Самуил Алексеевич, рядовой—1943 ий 24 августышто колен, Харьковский областьысе Тимченки селаш тойымо.

Куклин Алексей Анисимович, рядовой—1943 ий 8 августышто колен, Белгородский областьысе Красный хутор селаш тойымо.

Беляев Виктор Павлович, рядовой—1943 ий 24 июльышто колен, Белгородский областьысе Киселево селаш тойымо.

Субботин Михаил Григорьевич, старшина—1943 ий 29 июльышто колен, Белгородский областьысе Мясоедово селаш колен.

Егоров Тарас Егорович, рядовой—1943 ий 23 июльышто колен, Белгородский областьысе Мясоедово селаш тойымо.

Коновалов Денис Васильевич, майор—1943 ий 26 майышт колен, Белгородский областьысе Мясоедово селаш тойымо.

Яргин Яков Петрович, рядовой—1943 ий 5 июльышто колен, Белгородский областьысе Ерик селаш тойымо.

Ефимов Аким Иванович, рядовой—1943 ий 4 июльышто колен, Белгородский областьысе Крутой Лог селаш тойымо.

Петров Василий Степанович, рядовой—1943 ий 6 июльышто колен, Белгородский областьысе Крутой Лог селаш тойымо.

Токпаев Иосиф Токпаевич, рядовой—1943 ий 7 июльышто колен, Белгородский областьысе Крутой Лог селаш тойымо.

Кӱшнӧ ончыктымо нине воин-влакын шочмо ийышт пале огыл.

* * *

Сергеев Иван Сергеевич —1923 ийыште шочын, 1943 ий 20 мартыште колен, Белгородский областьысе Ерик селаш тойымо.

Карцев Федор Иванович —1903 ийыште шочын, 1944 ий 6 апрельыште колен, Архангельск оласе Вологодский шӱгареш тойымо.

Соколов Павел Николаевич, 1896 ийыште шочын, 1943 ий 13 ноябрьыште колен. Архангельский область, Онега оласе военный шӱгареш тойымо.

Соколов Герасим Яковлевич—1901 ийыште шочын, 1943 ий 1 мартыште колен, Донецкий областьысе Красный Лиман олаш тойымо.

Берднев Марат — 1925 ийыште шочын, 1944 ий 10 декабрьыште колен. Барнаул олаш тойымо.

Нине воин-влакын воинский званийышт пале огыл. Тылеч посна, Марат Бердневын ача лӱмжым рашемдыман.

* * *

Бусыгин Василий Петрович—1943 ий 7 октябрьыште колен, Днепропетровский область, Царичанский районысо Рудька селаш тойымо.

Архипов Роман Алексеевич—1944 ий 26 январьыште колен, Кировоградский областьысе Алексеевка селаш тойымо.

Маврин Сергей Николаевич—1944 ий 12 январьыште колен, Кировоградский областьысе Овсянниковка селаш тойымо.

Максимов Николай Степанович—1944 ий 8 мартыште колен, Кировоградский областьысе Аненское селаш тойымо.

Ефимов Сергей Иванович — 1943 ий 9 июльышто колен, Донецкий областьысе Григорьевка селаш тойымо.

Лунин Николай Иванович—1943 ий 22 августышто колен, Донецкий областьысе Петровка селаш тойымо.

Стряпкин Василий Иосифович — 1943 ий 5 сентябрьыште колен, Донецкий областьысе Кривая Лука населенный пунктеш тойымо.

Кызытеш нине земляк-влакын воинский званийыштым да шочмо ийыштым рашемден кертме огыл.

* * *

Карельский АССР-ысе Калевальский районышто **Веселов** Аркадий Дмитриевичым, **Скулкин** Александр Дмитриевичым, **Смирнов** Андрей Никифоровичым, **Кондратьев** Маркел Егоровичым, Тульский областьысе М. Скуратово селаш **Бабишев** Петр Алексеевичым, Тульский областьысе Липицы ялеш **Макеев** Дмитрий Филиппович тоеныт. **Нине воин-влакын ни шочмо ийышт, ни воинский званийышт, ни колымо кечышт пале огыл.**

Республиканский газетым тӱжемле еҥ лудеш. ВООПИК-ын Марий отделенийже тендан деч полышым вуча. Адрес: 424000, Йошкар-Ола, Коммунистический урем, 1-ше №-ан пӧрт. Телефон: 5-32-27 але 5-32-53.

(Мучаш. Тӱҥалтышыже 3-шо стр.).

разделяется потом здесь же на поле между семьями поровну, поля же никогда наперед не делятся». Понятно, результатом этого принципа является — как утверждают все писавшие о черемисах единогласно — отсутствие нищих...».

Акрет годсо марий-влак мландым мер калык дене кучен иленыт. Тидыже тачысе кечын кузерак илаш кӱлмымат изиш шижтара. Кызыт кажне колхозниклан пасум пайлен пуаш кӱлмӧ нерген ойлышат уло. Мыйын шонымаште, пакчам кугемдаш кӱлеш, но мландым шеледен пытарыме чын корно огыл. Кресаньык оза улмыжым шижше манын, уло пасум шеледен пытарена гын, мо дене тудо пашам ышташ тӱҥалеш? Кӧ таче 25—50 тӱжем тенгеаш ял озанлык техникым налын кертеш? Адак имне да ӱшкыж деке пӧртылаш?

Кресаньык тунам оза лиеш, кунам продукцийжылан оза лиеш. Кунар кӱлеш, шкаланже кода, молыжым пазар ак дене ужала. Кызытсе далым пидын але калошым чиен шогалеш? Молан шкенам мыскылтышыш пурташ тӧчена? Ок лий мо Йошкар-Олаште йолчиемым ыштыше фабрикыште марий катам ямдылаш тӱҥалаш? Тушто огыл гын, посна мастерскойыштат ургаш лиешыс. Шонталтыза: сылне огыл мо? Тӱрлеман ош тувыр, ужар шовыр, шеран, южыштын изи йыгыран шӱштӧ ката. А пӧръеҥ-влакын ош мыжерышт, ӱдырамаш-влакын ужар шовырышт куэ пушеҥгым огыл мо шарныкта?

Погынымеке, кок карт ончыко лектыныт, кумалаш ямдылалташ тӱҥалыныт. Рат дене тоя-влакым шогалтеныт, кажнышкыже понарым сакеныт. Понар кӧргыштыжӧ шыште сорта йӱлен. Тыштак тулым олтеныт. Пӧръеҥ-влак нулго уа ӱмбаке шындыме кочкыш тураш эрвел могырыш рат дене шогалыныт. Ӱдырамаш-влак ӧрдыж гыч ончыныт. Алдыр коркалашке пурам теменыт, тушкак кажне кочкыш гыч изи катышым пыштеныт.

Шогеч чоклымо годым пӧръеҥ-влак вуй гычышт терке упшыштым налын огытыл. Мландылан вуйым са-

пурам да кок чиялтыме муным намиен. Карт олмешыже калык деч погымо кок муным орьеҥлан пуэн да ойлен: «Муно гай тичмашын илыза, кугу юмо тичмашлыкым, сайлыкым пуыжо, суртда поян лийже, шочын ава, перке ава перкем савырен кондыжо. Вольыкда, оралтыда, погыда шуко лийже. Йидеш эрган, шым ӱдыран лиеза, тичмашлыкыште, поянлыкыште шоҥгеммешда илыза».

Орьеҥ кок муным налеш да помышкыжо пышта. Тылеч вара веле карт кугыза пура коркам кидышкыже налеш да подылеш, вара вес картлан пуа, вес карт подылеш да эн пагалыме шоҥго кугызалан пуа. Шоҥго кугыза пура коркам картлан пӧртылта, тудыжо кодшыжым тӱрыс йуэш. Вара тудо коркашак пурам пышта, тыматлыме мутым ойла да орьеҥлан пуа. Орьеҥ икана подылеш да воктене шогышо ӱдырамашлан пуа, тудыжо изиш йӱэш да мӧҥгеш пӧртылта, а орьеҥ кодшо пурам тӱрыс йӱэш. Тылеч вара эше ик корка пурам картлан темен пуа. Ынде ты корка гыч теҥгылыште шинчыше шоҥго кугыза-влак нерге дене подылыт. Сугыньым налмеке, орьеҥ моло деке тӱшкашке ушна. Вара карт деке вес орьеҥ мия.

Ага пайремым ончаш пошкудо ялла гыч татар, руш-влак миеденыт. Нуным марий-влак чоклышо коклаш пуртен огытыл гынат, посна тӱшка дене сийленыт, кугу уна семын онченыт.

Чоклен пытарымеке, кочкыт, пурам йӱыт, самырык-влак лӱҥгалтыш дене лӱҥгалтат. Рвезе-влак, кужу сапым налын, солалтен колтат. Вара ӱдырамаш-влак кодшо кочкышым, пурам налыт да мӧҥгӧ каят. А пӧръеҥ-влак, кече лекме могырыш угыч шогалын, ага пайремыште чоклен пытарыме мутым каласат. Сукен шичмеке, вуй гыч терке упшыштым налыт да кум гана рӱж каласат: «Ой, тау! Ой, тау! Ой, тау!»

Вара пӧръеҥ-влакат мӧҥгӧ каят, а самырык-влак тугак черет дене лӱҥгалтат, модыт, воштылыт. Карт, шоҥго кугыза да пӧръеҥ-влак ял мучашке шуыт да капка воктен шогалыт. Тунам рвезе-влак, тӱшкан чумырген, ял веке куржыт. Эн ондак ял деке миен шушылан карт шӱргышовычым да лу муным, кокымшылан шӱргышовычым да вич муным, кумшылан вич муным, нылымшылан кум муным, визымшылан ик муным пуэн.

Ынде пайрем ялыш куснен. Карт-влак пӧрт гыч пӧртыш пуреныт, сурт озалан, тудын ешыжлан тыматлыме мутым ойленыт. Нунын дене пырля калык коштын. Пӧрт гыч пӧртыш коштмо йӧлаже кугурак ялыште кум кече наре шуйнен. Ты жапыште ӱдыр-рвезе-влак агунышто чиялтыме муным мечыла кышкылт модыныт. Тыге модат гын, шурно пырче муно гай туто лиеш манын, тунам шоненыт. Ага пайрем пытымеке, калык мландым куралаш, ӱдаш лектын. Ӱдаш тӱҥалме годым кажне комдыш шолтымо муным пыштеныт. Первый кормыж пырче дене пырля муным пушкыдемдыме мландыш кудалте-

МЕ МАРИЙ УЛЫНА

пеҥгыде, но моткоч шулдакан государственный ак ялым толымашке конден. Тыгай условийыште кӧ шот дене пашам ышташ тӱҥалеш? Кызыт колхоз ден совхоз кӱшеш ял озанлык техникым ыштыше предприятий-влак посна чот кӱсеным овартат. Тыгай шонымашым луктеш марий-влакын акрет годсо пашам ыштыме йӧныштат.

Икманаш, марий калык пашалан тале лийын. Но тудын койыш-шоктышыштыжо вес поянлыкат уло. Тиде — порылык. Пайрем годым марий ялыш кеч-кӧ мия гынат, унам ыштыде огыт колто. Тыглай кечын иктаж-кӧн пӧртыш пурет гынат, ӱстелтӧрыш шындыде огыт серлаге. Коҥгаште шӱр, ӱстембалне кӱтыш кинде веле гынат, улыж дене сийла.

Шуко марий яллаште кызытат суртым огыт тӱкылӧ. Икте-весыным нигӧ нимом ок нал. Ынде калык кугун тунемше, ушанрак лийын, но нравственность шотышто оньысо деч ӱлнӧ шога. Моланже раш самырык тукымым ончо илыш-йӱла изинек порo лияш, кугуракым пагалаш, изиракым шотлаш, йылме титак деч кораҥгаш туныктен. А кызыт моральна южышто неча, илыш-йӱла дене кылдалтын огыл. Лач мут дене «тыгай, тугай лияш кӱлеш» манын, шукылан от туныкто.

КАЛЫКНАН традицийжым порылан, кугуракым пагалаш туныктымыжым умылаш манын, ага пайремым ончылен лекнем. Ага пайремым шошым пасу пашаш лекме деч ария ончыч эртаренит. «Ага» мутшым

ваш сукалтен шичмышт годым кажне гана упшыштым налыныт, чара вуйын кодыныт, кынел шогалмеке, адак упшалыныт.

Чоклымаш шагат наре шуйнен. Мучаште чоклымо мут-влак эре икгай лийыныт. «Поро кугу юмо! Шке пылпомыж тӱтыратым ӱлыкӧ волто, мланде помыж тӱтыратым кӱшкӧ кӱзыктӧ, кок тӱтыра коклаш ӱдымӧ киндылан перкем пу, умыр мардежым, тыныслыкым пу, чыла кум тӱрлӧ вольык перкем пу»...

Чоклен пытарымеке, кок карт да эше ик пӧръеҥ тул деке мият, алдыр коркасе пурам да тушко каткален пыштыме кочкышым тулыш опталыт. Тидын годымат лӱмын ойлымо мут уло. Карт ойла: «Тул водыж, тыйынат шикшет кужу, йылмет писе, тӧрсырым тӧрлатен, налын миен виктарен шуктен пу». Карт-влакын тул деке миймe годым пӧръеҥ-влак терке упшыштым кидыш налыт. Карт-влак шке верыш пӧртылмеке, упшалыт. Вара кажне пӧръеҥ черет дене тул деке мия да пурам изиш опталеш. Шке верышкыже пӧртылеш, чоклымо мутым ойла да коркасе кодшо пуражым йӱэш.

Тылеч вара кажне пӧръеҥ кок мелнам, кок подкогыльым пыштен чокла. Ончычсо семынак сукен шинчыт, терке упшым кидыш налын, мландылан вуйым сават, кынел шогалыт, упшыштым упшалыт. Коркасе пурам тул ӱмбаке изиш опталыт, кочкыш катышым шуат. Тыге чылалже ныл гана шогалын

Ф. Абрамовын шочмыжлан 70 ий

РУШ МЛАНДЫН ПИСАТЕЛЬЖЕ

ФЕВРАЛЬЫШТЕ уста руш писатель, СССР Государственный премийын лауреатше Федор Абрамовын шочмыжлан 70 ий темын. Тудын произведенийлажым элыште ик эн чот йӧратен лудыт. Абрамовын романлаштыже, повестьлаштыже, ойлымашлаштыже волгыдо, поро шӱм-чонан, пашам йӧратыше еҥ-влакын образышт шочыныт да илат. Эше мыняре возен, ыштен, каласен кертеш ыле... Но ыштен шуктымыжат, архивыште мо улшыжат — ойлымаш, заметка, погымо материалже-влакат — чылажат мыланна, кызыт илыше-влаклан пӧлеклалтын. Вет кызыт элыштына, еҥ-влакын сознанийыштыщт могай вашталтыш лийын шога гын, чыла тидыжым писатель шукертак мыняр гынат ужын мошто.

Федор Абрамов Российын йӱдвел ужашыштыже верланыше Веркола ялыште шочын-кушкын да туштак илен. Тиде ялже архангельский чодыра лонташте, Пинега эҥер серыште верланен. Тиде ял да тудын еҥже-влак нерген художественный эпопейым возымо манына гынат, йоҥгылыш огына лий. Тиде — «Пряслины» трилогий да «Дом» роман. Тиде ялым ынде Российыште веле огыл, вес эллаштат сайын палат, вет писательын романжевлакым тӱнясе калык-влакын 30 йылмышкышт кусарыме.

Ф. Абрамовын произведенийлаж дене калыкым кумдан палдарышашлан Ленинград оласе изи драматический театр шагал огыл ыштен. Театрын тӱҥ режиссерже Лев Додин Ленинградский театр, музыка да кинематографий институтышто шке студентше-влак деке Ф. Абрамовын «Братья и сестры» произведенийжым сценыш луктын. Каласаш кӱлеш: кызыт лач тунамсе нине студент-влак театрын рӱдыжлан шотлалтыт. Вараже писательын ончыктымо калык илышым сайынрак пален налаш манын, Веркола ялыш миен коштыныт. Федор Александровичат Рубинштейн уремысе театрыште чӱчкыдын лиеден, тушто тудым чылан паленыт, тудат чылаштым пален.

Кызыт изи драматический театрыште шке шотан абрамовский трилогий ончыкталтеш: «Братья и сестры», «Две зимы и три лета», «Пути-перепутья». Додин «Дом» спектаклым варaже профессиональный сценыште шынден.

— Мут моткоч кугу вийкуатан, мланде ӱмбалне мут деч кугурак куатанже нимоат уке, очыни. Мутлан айдемын кӧргӧ вийже тыгай кугу вийым пуа. Сандене кызыт, але марте лийдымын мут дене спекулироватлыме жапыште, мыланна, писательвлаклан гына мутын ончычсо гай кугу вий-куатшым пӧртылташ кӱлеш, — ойлен Ф. Абрамов.

Снимкыште: писательын тулыкеш кодшо ватыже Л. В. Крутикова-Абрамова. Людмила Владимировна Ф. А. Абрамовын творчествыжым нойымашым пальде пропагандироватла.

Улыл снимкыште: «Братья и сестры» спектакль гыч сцена.

ТАСС-ын фотожо.

Кӱчыкын тӱрлӧ нерген

НЬЮ-ЙОРК. Тыште март тӱҥалтыште суд лийшаш. Тушто теве могай оҥай йодышым рашемдышаш улыт: илыш пелашым кычал муаш полшышо служба-влак нунылан шкет еҥ-влакын тӱлымӧ оксам пашашт дене чынак сулат мо? Эмрэм лӱман ик ӱдырамаш тыгай службын вич отделенийжым вуйлата. Кызыт тудын ӱмбак вуйшиймаш пурен. Еҥ-влак тыге ойлат: тудо клиент-влак деч оксам утыждене наледен да адакше «тоштемше сатум» тушкен пуэден.

Тулаче вуйым сакаш ок шоно, тудо судышто шкенжым чыныш луктын кертшашыжлан ӱшанен ила. Но прокуратурыш «ондалалтше» 50 клиент деч вуйшиймаш пурен.

* * *

САН-ФРАНЦИСКО. «Тудым паша ярныктарен» — тыге каласаш лиеш Сан-Диего ола гыч (Калифорний штат) судья Джозеф Дэвис нерген. Тудым судьялан куд ий жаплан шогалтыме, но Дэвис ик ийлан ончылгоч отставкыш колташ йодын, пенсийыш лекташ шонымыж нерген возен пуэн. Амалже — первыже локтылалтмылан кӧра калык ончылно ойлаш лӱдаш тӱҥалын.

Тыгай тазалык дене судьян пашажым шукташ лийдымым умылена. Джозеф Дэвис (тудо але 44 ияш гына) пенсийыш каяш шонен пыштен. Судьян йодмашыжым шымлен лекмек, Калифорнийысе юрист-влакын комиссийышт тудын кумылжым шукташ да инвалидность шот дене пособийым тӱлаш тӱҥалаш пунчалыныт. Пособийын кугытшо — талукышто 52 тӱжем доллар.

* * *

ГААГА. Нидерландыште футбол команда-влакын вашлиймышт годым чӱчкыдынак тӱрлӧ пудыранчык лиеда. Тидын ваштареш кузе кучедалаш? Правосудий органласе ик пашаеҥ — Х. Моралл нимогай материальный роскот дене кылдалтдыме йӧным темлен. Тудо тыге ойла: стадионлаште хулиган-влакын ажгынымышт нерген массовый информаций средствылаште ик мутымат луктaш огыл гын, осал паша виган шагалеме. Сандене Х. Моралл тидын нерген прессыште увертарымым ик ий жаплан чарнаш ойым ыштен.

* * *

БОНН. Таче те кеч ик гана воштылалында мо? Тиде йодышым Виккертын социологический институтыштыжо пашам ыштыше социолог-влак ФРГ-се пеш шуко еҥлан пуэныт. 89 процентше «да» манын вашештен. Йодыштын шымлыме гыч коеш: ФРГ-се кугыеҥ-влак коклаште пытартыш лу ий жапыште шыргыжше еҥ-влак 12 процентлан шукемыныт.

Иктешлыме шот дене тыгай ойым пидаш лиеш: ФРГ-н гражданже-влакын кумылышт волышо огыл. Элыште эн весела еҥлан кумдан палыме комик Отто

УВЕРТАРЕНА, ПАЛДАРЕНА

ОНЧЫЗА

7 канал. 6.30—120 минут. 8.30—Салам, музыка! 9.15—«Солнечный ветер». Худ. фильм. 5-ше глава — «Юбилей Нади и Мити». 10.30—Кӱкшыт. 11.30—«Радуга» калык творчество телефестиваль. Сирий. 11.50 — «Приезжайте... станция Лопасня». А. П. Чеховын Мелиховысо музей-пӧртшӧ. 12.30—Жап. 16.30—Сеҥымашын 45-ше идалыкше вашеш. «Солдатские мемуары». Док. фильм. 3-шо фильм — «Сельский учитель». 17.25—Йочан жапше (английский йылме урок). 18.25—Реклама, увертарымаш, информаций. 18.30—Жап. 19.00—Перестройка: проблема да решений. Пенсий нерген да отпуск нерген СССР Закон-влакын проектыштым каҥашена. 20.15 — РСФСР-ын калык артисткыже Э. Пьехан творчествыж нерген фильм-концерт. 21.00—Жап. 21.30—Актуальный интервью. 21.40—«Солнечный ветер». Худ. фильм. 6-шо глава—«Защита». 22.50—«Чиновники с площади Схонбекеплейн». «Трансуорлд» советско-бельгийский компаний нерген телеочерк. 23.35—Мемнан поянлыкна. Личный коллекцийла гыч произведений-влакым ончыктымо выставка. 0.20—Увер.

12 канал. 8.00—Гимнастика. 8.15—Научно-популярный фильм. 8.35, 9.35—Информатика ден шотлышо техникын основышт. 11 класс. 9.05, 10.05 — Немыч йылме. 10.35, 11.35—Музыка. 5 класс. 11.05—Научно-популярный фильм-влак. 12.05—«Совесть». Худ. фильм. 3 серий. 17.00 — «Мартин Иден». Телеспектакль. 1-ше ужаш. 18.00—Марий АССР-ын 70-шо идалыкше вашеш. «Марий кундем». Кужэнер район. 19.20—Марий эл. 19.40—Док. фильм. 19.55 — Увертарымаш, программа. 20.00—Сайын малыза, йоча-влак. 21.00—Музыкальный телеабонемент. А. С. Пушкин лӱмеш Государственный изобразительный искусство музейыште декабрьысе вашлиймаш. «Мир Пастернака». 4-ше передача. 22.00—Останкинысе Концертный студийыште писатель Ф. Абрамов дене вашлиймаш (записьым 1982 ийыште ыштыме). 23.40—Гандбол. Тӱнян чемпионатше. Пӧръеҥ-влак. СССР-ын сборныйже—Польшын сборныйже. 2 тайм.

КОЛЫШТСА

6.30—Игече, программа. 6.32—Столицысе увер. 6.52—Газет обзор. 7.30—Увер. 7.45—Творчество. Радиоклуб. 18.00—Увер. 18.10—Сарыш-влак каласкалат. 18.30 — Увер. 20.00—Ритм. Промышленность, строительство да транспорт пашаеҥ-влаклан программа. 20.40—Музыкальный рандеву.

ТЕАТР

рий ялыш кеч-ко мин гынат, унам ыштыде огыт колто. Тыглай кечын иктаж-кӧн портыш пурен гынат, ӱстелтӧрыш шындыде огыт серлаге. Конташте шӱр, ӱстембалне кӓтыш кинде веле гынат, улыж дене сийла.

Шуко марий яллаште кызытат суртым огыт тӱкылӧ. Икте-весыкым ниго нимом ок нал. Ынде калык кугун тунемше, ушанрак лийын, но правственность шотышто ожнысо деч ӱлнӧ шога. Моланже раш: самырык тукымым ожнысо илыш-йӱла изинек поро лияш, кугуракым пагалаш, изиракым шотлаш, йылме тичак деч кораҥаш туныктен. А кызыт моральна ожнышто кеча, илыш-йӱла дене кылдалтын огыл. Лач мут дене «тыгай, тугай лияш кӱлеш» манын, шукылан от туныкто.

КАЛЫКНАН традицийжым, порылан, кугуракым пагалаш туныктымыжым умылаш манын, ага пайремым лончылен лекнем. Ага пайремым шошым пасу пашаш лекме деч ария ончыч эртареныт. «Ага» мутшым южо еҥ огешат пале. Акрет ожно агавуй лийын, вара шогавуй, ынде плуг. Ты пайремлан калык ончылгоч ямдылалтын. Тӱрлӧ кочкышым ыштен, пурам, сырам шолтен.

Ага пайрем эрдене, волгыжаш тӱҥалмеке, мончаш олтеныт. Мончаш пурен толмеке, арун вургеман ӱдырамашвлак мелнам кӱэштыныт, туарам, подкогольым ыштеныт, чыве муным чиялтеныт. Кечывал шушаш годым пайремым эртарыме верыш калык погынен. Уке, чара пасушко огыл, тушто икмыняр пушеҥге шоген. Тӱҥ шотышто куэ. Эр шошым нерешташ тӱҥалше лышташан пушеҥге-влак ужар сывыным чиен шогалшыла койыныт. Тыштак кок кугу менте коклаш лӱҥгалтышым сакеныт.

Палемдыме жаплан пайремыш лӱмын ямдылыме понарым, шыште сортам, ик шовыш сырам але пурам кажне еш намиен. Кочкышым шындаш мландыш нулго уам шареныт. Калык погынен. Ӱдырамаш-влак ужар шовырым чиеныт, пӧръеҥвлак ош мыжерым, йошкар потам ӱшталыныт. Ӱдырамаш-влакын вуйыштышт шарпан, йолыштышт шӱштӧ дене ыштыме шем ката лийын. Ката йырже йошкар шӱртым кученыт, шерым урғеныт. Ӱдыр-влакын вуйыштышт солык, ӱмбалнышт тӱрлеман тувыр, ужар шовыр, йолыштышт эшеат моторын сбрастарыме ката лийын.

Мый кызыт ӧрам: молан мемнан кундемыш финн, венгр але вес уна толмо годым художественный самодеятельность коллектив йыкарт да эше ик пӧръеҥ тул деке миет, алдыр коркасе пурам да тушко катнален пыштыме кочкышым тулыш опталыт. Тидын годымат лӱмын ойлымо мут уло. Карт ойла: «Тул водыж, тыйынат шикшет кужу, йылмет писе, тӧрсырым тӧрлатен, калын миен виктарен шуктен пу». Карт-влакын тул деке миймыме годым пӧръеҥ-влак терке упшыштым кидыш налыт. Карт-влак шке верыш пӧртылмеке, упшалыт. Вара кажне пӧръеҥ черет дене тул деке мия да пурам изиш опталеш. Шке верышкыже пӧртылеш, чоклымо мутым ойла да коркасе кодшо пуражым йӱэш.

Тылеч вара кажне пӧръеҥ кок мелнам, кок подкогыльым пыштен чокла. Ончычсо семынак сукен шинчыт, терке упшым кидыш налын, мландылан вуйым сават, кынел шогалыт, упшыштым упшалыт, коркасе пурам тул ӱмбаке изиш опталыт, кочкыш катышым шуат. Тыге чылаже ныл гана шогалын чоклат. Кокымшо гана чоклымеке, кодшо кочкышым оза ондак шке пурлеш, вара ватыж ден шочшыж-влаклан пурлыкта.

Кумшо гана чоклымо годым коркашке пурам веле пыштат. Чоклен пытарымеке, пурам ондак оза подылеш, вара ватыж ден шочшыжвлаклан подылта. Чоклен пытарымеке, шоҥго кугызавлак лӱмын ыштыме кужу теҥгылыш шинчыт. Нунын ончыко пура шовышым шындат. Карт кугыза-влак ик могырыш шинчыт, ватышт — вес могырыш. Нуным калык сийлаш тӱҥалеш.

Первый пура коркам пӧръеҥ-влак карт кугызалан пуат, да кажныже тудын ончылан ик чиялтыме муным, ик мелнам, туарам да ик подкогыльым пышта. А ӱдырамаш-влак карт кугызан ватыжлан пура корка дене пырля, пӧръеҥ семынак, йокмам ончыкышт оптат. Вара калык теҥгылыште шинчыше шоҥго кугыза-влакым сийла. Тылеч вара веле иктe-весылан пурам йӱктат.

Шоҥго-влак деке поснак кугу пагалымашым ончыктымо дене икшыве-влакым, самырык тукымым воспитатлен куштеныт. Кызыт тыгай йӱла уке, кугуракым пагалыме койышат пытен. Ага пайрем — тиде марий йӱлам шуктымаш веле огыл, а кум кече шуйнышо, тӱрлӧ шотышто айдемым воспитатлыше кугу спектакль. Артистше калык шке лийын.

Ончычсо ага пайрем деч вара ялыш марлан толшо лийын гын, кажне орьеҥ карт деке тыматлыме мутым колышташ миен. Ты орьеҥ картлан алдыр корка влак, тушкан ... веке куржыт. Эн ондак ял деке миен шушылан карт шӱргышовычым да лу муным, кокымшылан шӱргышовычым да вич муным, кумшылан вич муным, нылымшылан кум муным, визымшылан ик муным пуэн.

Ынде пайрем ялыш куснен. Карт-влак пӧрт гыч пӧртыш пуреныт, сурт озалан, тудын еш-ыжлан тыматлыме мутым ойленыт. Нунын дене пырля калык коштын. Пӧрт гыч пӧртыш коштмо йӱлажe кугурак ялыште кум кече наре шуйнен. Ты жапыште ӱдыр-рвезе-влак агуныштo чиялтыме муным мечыла кышкылт модыныт. Тыге модат гын, шурно пырче муно гай туто лиеш манын, тунам шоненыт. Ага пайрем пытымеке, калык мландым куралаш, ӱдаш лектын. Ӱдаш тӱҥалме годым кажне комдыш шолтымо муным пыштеныт. Первый кормыж пырче дене пырля муным пушкыдемдыме мландыш кудалтеныт да ойленыт: «Муно гай туто пырчан шурно шочшо».

Пашам калык эр кече лекме дене пырля тӱҥалын, пычкемыш марте ыштен. Шошо агам пытарымеке, кажне еш суртыштыжо изи ага пайремым эртарен.

Марий-влак мландым чонан семын онченыт. Шошым, лум каен пытымеке, виян тошкалашат, тӧрштылашат чареныт. «Туге ок йӧрӧ, мланде мӱшкыран» манын, йочашамычым дӱҥ-дӱҥ тӧрштылмӧ деч чареныт.

Пайрем-влак весат улыт. Иктешлен каласаш гын, пайрем йӱла пешак келге шонымашан. Тудо сайлан, порылыклан, кугурак-влакым пагалаш туныкта. Марий калыкын йӱлам шуктымаштыже тудын илышыжым, ончылык ӱшанжым, акрет годсо традицийжым ужына. Ожнысо пайремыште самырыквланым туныктен куштымо традиций, спорт, муро да молат лийын. Кинде декат кажне пайрем, йӱла кугу пагалымашым луктын. Кинде дене ӱдырым тулартеныт, кинде да шӧрдорык дене унам вашлийыныт, кинде ӱмбалан ӱдыр солыкым пуэн, рвезе-влак шочмо элан, калыклан сугыньым пуэныт.

Да, ме марий улына. Мемнан шкенан историйна, йӱлана, культурына, искусствына уло. Марий ожнысек пашам йӧратымыж дене, чын илен моштымыж дене ойыртемалтын. Перестройка тӱҥалмешке, марий-влак историйышт нерген ойлаш тоштын огытыл, йӱлам шолып эртареныт. Калыкна тыматле, шочмо кундемым йӧратыше лийже манын, тоштым уэмден кучылташ кӱлешак.

Леонид ЯНДАКОВ.

...нышe Веркола ялыште шочын-кушкын да туштак илен. Тиде ялже архангельский чодыра лонташте. Пинега энгер серыште верланен. Тиде ял да тудын еҥже-влак ...

... ялыш миен коштыныт. Федор Александровичат Рубинштейн уремысе театрыште чӱчкыдын лиеден, тушто тудым чылан паленыт, тудат чылаштым пален.

... пропагандироватла.

Улыл снимкыште: «Братья и сестры» спектакль гыч сцена.

ТАСС-ын фотожо.

„Марийская правда" газет воза

«Марагрострой» объединенийысе Шернур ПМК-се пашазе-влакын «Пашам кычал коштына» коллективный письмаштым печатлыме.

Профсоюз-влак областной совет гыч увертарымаш уло.

Параньга, Советский да Шернур районласе округвлак деч Марий АССР Верховный Совет калык депутатыш кандидат-влакын илыш корнышт да паша программышт дене палдарыше материал-влакым печатлыме.

«Диалог» рубрика йымалан Марий АССР Верховный Совет калык депутатыш кандидат, Йошкар-Оласе 6-шо №-ан кыдалаш школын директоржо В. Ширшовын интервьюжым верандыме. Тудым газетын корреспондентше Е. Макаров ямдылен.

Номерыште республикысе общественно - политический да спортивный илыш дене палдарыше ятыр увер уло.

Тыгеат лиеда

КЫЧАЛТЫЛШЕ

МЕМНАН ялыште Тонаш Йыван ден Ведасий ватыже илат. Нунын пеш мотор Тоня ӱдырышт лийын. Тудын верч каче-влак ик гана веле огыл чот сырымешке шуыныт.

Икана орьеҥ Тоням йӱкташ толыт. Каче мотор, кужу капан, але салтак вургемжымат вашталтен огыл. Ӱдырым марлан налме нерген мутланыме годым Тоня ыш чыте, качымарий деч йодо:

— Могай пашам ыштет, раш калаое.

— Пожарный улам,— вашештыш каче.— Ик кече пашам ыштем, кокытшо—канем.

— Мыланем тыгай марий ок кӱл,— руале ӱдыр.— Ик кече пашам ышта, кок кече кана. Мыланем кажне кечын пашам ыштыше лийже. Оксам шукырак налже.

Каче яра лектын кайыш.

Ик арня гыч Тоням вес каче туларташ толеш. Ӱдыр адак йодо:

— Кушто пашам ыштет? Яра от кошт?

— Тракторист улам,— мане каче.

— Мый трактористлан нигунам марлан ом лек,— вигак ойла ӱдыр.— Ӱмыр мучко лавырам мушкын илымем ок шу. Лавыра сӧсна воктене шогылтшо свинаркым нал—лач толеш.

Сӱан ыш лий.

Тылзе эртымек, тыгай паша денак Тоня дек моряк толын лекте. Шуко темлышт, но Тоня адакат тореш лие:

— Тый вӱдыштӧ лият, мыйын серыште вучен кийымем ок шу.

Тонян ача ден аваже моряклан пешак ӱдырыштым пуынешт. «Тудо оксам шуко налеш, пӧртнат шӱкшемын, ала полша ыле»,—манынат ончышт. Но арам, Тоня шке мутшым ыш вашталте. Моряклан якорыжым уэш нӧлталаш вереште.

Пел ий гыч Тонян ялышкыже летчик толын лекте. Шкеже лейтенант. Тудланат ӱдыр пеш келшен. Тунамак Тонялан кидшым шуялтыш. Летчиклан марлан лекташ тудыжо вигак келшыш. Тыге Тоня лейтенант дене мӱндыр мландыш чоҥештыш...

Жап шукат ыш эрте, Тоня мӧҥгеш чоҥештен тольо.

— Мо ыш келше?—йодыч ялыште.

— Ватан улмаш, йоҥгылыш лийынам,—мане Тоня.

Ик ий гыч Тонямм марлан налаш кумылан эше ик еҥ лекте. «Сита ойыркалаш,— маньыч ава ден ачаже,— шич да кае!» Но ӱдыр адак йодде ыш чыте:

— Пашам кушто ыштет?

— Шофер улам,—мане каче.—Кушко шонет, тушко пеленем кудалышташ тӱҥалат.

«Кӱшнӧ чоҥештыльым, ынде кеч мландыште кудалышташ тӱҥалам»,—шоналтыш Тоня. Шинче да кудале, пурак веле тӱргалт кодо.

Варажым пале лие: Тоня трактористлан логалын улмаш. Кызытат илат, кок шочшышт уло.

В. АФАНАСЬЕВ.

Морко район.

... ым темлен. Тудо тыге ойла: стадионлаште хулиган-влакын ажгынымышт нерген массовый информаций средствылаште ик мутымат луктaш огыл гын, осал паша вигак шагалемеш. Сандене Х. Моралл тидын нерген прессыште увертарымым ик ий жаплан чарнаш ойым ыштен.

* * *

БОНН. Таче те кеч ик гана воштылалында мо? Тиде йодышым Виккертын социологический институтыштыжо пашам ыштыше социолог-влак ФРГ-се пеш шуко еҥлан пуэныт. 89 процентше «да» манын вашештен. Йодыштын шымлыме гыч коеш: ФРГ-се кугыеҥ-влак коклаште пытартыш лу ий жапыште шыргыжше еҥ-влак 12 процентлан шукемыныт.

Иктешлыме шот дене тыгай ойым пидаш лиеш: ФРГ-н граждан-ыже-влакын кумылышт волышо огыл. Элыште эн весела еҥлан кумдан палыме комик Отто Валкес шотлалтеш. Тудо телевиденийыште мыскара программым вӱда.

* * *

МЕХИКО. Тыште лишыл вич ий жаплан Мехикосо транспортым виянгдыме да уэмдыме комплексный программым пеҥгыдемдыме. Тудын дене келшышын, 3.4 триллион песо акаш пашам шуктыман. 1995 ийлан оласе метро линий 34 километрлан кужемшаш. Шуко веран 3500 автобус кошташ тӱҥалеш.

Мехикон рӱдӧ кундемыштыже автобус коштмым чараш, тидын олмеш троллейбус маршрутым почаш палемдалтеш.

(ТАСС).

... кин лӱмеш Государственный изобразительный искусство музейыште декабрьысе вашлиймаш. «Мир Пастернака», 4-ше передача. 22.00—Останкинысе Концертный студийыште писатель Ф. Абрамов дене вашлиймаш (записьым 1982 ийыште ыштыме). 23.40—Гандбол. Тӱнян чемпионатше. Пӧръеҥ-влак. СССР-ын сборныйже—Польшын сборныйже. 2 тайм.

КОЛЫШТСА

6.30—Ирвче программа. 6.32—Столицысе увер. 6.52—Газет обзор. 7.30—Увер. 7.45—Творчество. Радиоклуб. 18.00—Увер. 18.10—Сатыш-влак калаткалат. 18.30—Увер. 20.00—Ритм. Промышленность, строительство да транспорт пашаеҥ-влаклан программа. 20.40—Музыкальный рандеву.

ТЕАТР

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ музыкальный театр

«Щелкунчик»—12.

«Фраскита»—19.

МАРГОСФИЛАРМОНИЙ

(В. И. Ленин лӱмеш культура дворецыште)

«Восточная фантазия» Таджик циркын кугу программыже—16, 19.

КИНО

«РОССИЯ» кинотеатр

(Кугу зал)

«Криминальный квартет»—9, 10.50, 12.40, 14.30, 16.20, 18.10, 20, 21.40.

«РОССИЯ» кинотеатр

(Изи зал)

98 №-ан мультфильм киносборник — 10 (йоча сеанс). «Тайна жителей Луны» — 14 (йоча сеанс). «Белая кость». —11.30, 15.30, 19.30. «Сюрприз Афродиты» (кугыеҥвлаклан гына) — 17.30, 21.20.

«ЭРВИЙ» кинотеатр

«Криминальный квартет» —9, 10.50, 12.40, 14.30, 16.20, 18.10, 20, 21.50.

«ОКТЯБРЬ» кинотеатр

«Танцуй, танцуй» (1 да 2 серий) — 9, 15.50, 21.50. «Мистер Индия» (1 да 2 серий) — 11.40, 18.30. Мультфильм киносборник — 14.30 (йоча сеанс).

«РЕКОРД» кинотеатр

«Принцесса—павлин» — 9, 14.30. Мультфильм киносборник—10.50. «Нечистая сила» —12.10, 18.20, 20.40. «Тайный советник»—16.30.

«МИР» кинотеатр

«Влюбленный мужчина» — 10, 18. «Хон Гиль Дон»— 12, 16, 20.20. «Зловредное воскресенье»—14.20 (йоча сеанс).

Редактор В. А. МАТЮШЕВ.

Редакцийын адресше:

424000, Йошкар-Ола, СССР Вооруженный Вийын 70-шо идалыкше урем, 20

Талукышто 300 номер лектеш.

Тираж 17566.

Газетын индексше 52710

Телефон-влак:

Редактор — 5-08-40

Заместитель-влак — 5-25-36, 5-39-26

Приемный — 5-37-91

Ответственный секретарь — 5-35-73

Заместитель-влак — 5-39-36

ОТДЕЛ-ВЛАК:

Партийный илыш — 5-53-18

Идеологический — 5-54-34

Промышленность, строительство да транспорт — 5-54-89

Аграрный — 5-29-77

Совет паша да быт — 5-42-22

Культура, литература да искусство — 5-08-64

Информаций да письма — 5-39-19, 5-43-72

Кусарыше — 5-39-55.

Увертарымаш — 5-39-44

Газетын собкоржо-влак:

У Торъялыште — 9-15-19.

Моркышто — 9-16-86

Звениговышто — 9-22-83.

Оршанкышто — 2-17-38.

Марий АССР Госкомпадатын республиканский полиграфическо-редакционный объединенийже

424700, Йошкар-Ола, Комсомольский урем, 112.

Э—00468. Заказ 0052.